

ARAŞTIRMA RESEARCH

Korumacı ve Düşmanca Cinsiyetçiliğin Kadınların Sözel ve Sayısal Performansı Üzerindeki Etkileri

Effects of Benevolent and Hostile Sexism on Women's Verbal and Quantitative Performance

Deniz Eniç¹ , Leman Pınar Tosun²

Öz

Çalışmada amaç, kadınların bilişsel performansları (BP) üzerinde korumacı ve düşmanca cinsiyetçiliğin (KC, DC) etkilerini ve bu etkiye rol oynayan değişkenleri incelemektir. KC ve DC'ye maruz kalmanın BP'ye etkisine dair üç farklı görüşten ikisinde (kalıpyargıların aktivasyonu ve istenmeyen düşünceler görüşleri), KC'ye maruz kalmanın BP'de düşüşe yol açacağı öngörülmüş ancak bunun nedeni olarak öne sürdükleri açıklamalar açısından bu görüşler birbirinden ayrılır. Öfke temelli tepki görüşünde ise DC'ye maruz kalmanın BP'yi yükselteceği öngörülmüş. İki deneyi içeren mevcut çalışmanın temel amacı, Türkiye bağlamında bu üç görüşten hangisinin geçerli olduğunu sınamaktır. Birinci deneyde 80, ikinci deneyde 159 kadın katılımcı dâhil oldu. Bu deneylerde katılımcılar KC, DC ve Kontrol koşullarından birine atandı ve BP, sözel ve sayısal testleriyle ölçüldü. İlk çalışmada, deney gruplarının sayısal performansının birbirinden farklılaşmadığı görülürken, DC koşullarındaki sözel puanının KC koşullarından yüksek olduğu bulundu. Cinsiyetçiliğe maruz kalmanın sözel puanla ilişkisinde cinsiyetle özdeşleşme ve benlik saygısı değişkenlerinin düzenleyici rolü sınırlı ancak anlamlı olmadığı anlaşıldı. DC'nin bilişsel performansı artıracağına dair öngörü sadece öfke-temelli tepki görüşünde var olduğundan, bu görüş 2. deneyde daha detaylı incelendi. İkinci çalışma bulgularında, deney gruplarının sayısal performansının birbirinden farklılaşmadığı, fakat DC koşulunda yer alan katılımcıların sözel performansının diğer iki koşula kıyasla daha yüksek olduğu ve öfke duygusunun bu ilişkiye aracılık ettiği görüldü. Özetle, mevcut çalışmadan elde edilen bulgular üç görüş arasında öfke temelli tepki görüşünü destekledi ve cinsiyetçiliğin bilişsel performansa etkisinin performans alanına bağlı olduğunu ortaya koydu.

Anahtar sözcükler: Düşmanca cinsiyetçilik, korumacı cinsiyetçilik, sözel performans, sayısal performans, öfke

Abstract

The aim of this study is to examine the effects of benevolent and hostile sexism (BS, HS) on women's cognitive performance (CP) and the variables playing role in these effects. Two of the three views about the impacts of BS and HS on CP (activation of stereotypes, mental intrusions) predict that exposure to BS would lead to decrease in CP, but they rationalized it differently. Anger-based reaction view predicted that exposure to HS would increase in CP. The main purpose of this study including two experiments is to test which of these three views is valid in Turkey. 80 women participated in the Experiment#1, 159 women in the Experiment#2. Participants were assigned to one of the BS, HS and Control Conditions in these experiments and verbal and quantitative tests were used for measuring CP. In the Experiment#1, quantitative performance of groups didn't differ from each other, while verbal scores of women confronting with HS were higher than those in the BS condition. The moderator role of gender identification and self-esteem in the relationship between sexism and verbal score was tested and found to be non-significant. As the anger-based reaction view was the only one predicting higher CP in HS condition, this view was examined in Experiment#2 in detail. In the Experiment#2, the quantitative performance of the groups didn't differ, but the verbal performance of women in the HS condition was higher than the performance of women in the other conditions, and anger was mediated in this relationship. Shortly, findings support the anger-based reaction view and reveal that the effects of sexism on CP depends performance domain.

Keywords: Hostile sexism, benevolent sexism, verbal performance, quantitative performance, anger

¹ Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Adana

² Uludağ Üniversitesi, Bursa

✉ Deniz Eniç, Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Adana, Turkey
denic@atu.edu.tr | 0000-0002-5737-9520

Geliş tarihi/Received: 22.02.2021 | Kabul tarihi/Accepted: 30.08.2021 | Çevrimiçi yayın/Published online: 26.09.2021

GÜNLÜK yaşam içerisinde cinsiyetçilik, hem açık ve kaba biçimleriyle hem de örtük ve sinsi biçimleriyle sürüp gitmektedir ve bu her iki tür cinsiyetçiliğe maruz kalmanın kadınları –sağlık durumlarından, bilişsel performanslarına kadar- pek çok açıdan olumsuz yönde etkilediği çeşitli çalışmalarla gösterilmiştir (Dardanne ve ark. 2007, Burgess 2013). Glick ve Fiske (1996), geliştirdikleri Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Kuramında cinsiyetçiliğin iki farklı biçimini tanıtarak, bu iki cinsiyetçiliğin hangi psikolojik süreçlerle kadınları etkilediğine dair açıklamalar sunmuştur. Mevcut çalışma, Glick ve Fiske'nin kavramsallaştırdığı iki farklı türdeki cinsiyetçiliğe maruz kalmanın kadınların sözel ve sayısal akademik performanslarına etkilerinin sorgulandığı iki deneyi içermektedir.

Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Kuramına göre (Glick ve Fiske 1996), klasik önyargı ve ayrımcılık tanımları cinsiyetçiliği açıklamada yetersiz kalır; zira ayrımcılık deneyimleri genel olarak, tek taraflı biçimde biri diğerine bağımlı olan gruplar arasında kendini gösterirken; cinsiyetçilik deneyimleri birçok açıdan birbirine karşılıklı bağımlı bulunan kadın ve erkek grupları arasında ortaya çıkar. Kadın ve erkeğin cinsellik ve üreme noktasında birbirine karşılıklı bağımlılığı, bu grupların birbirine olumlu duygular beslemelerini bir zorunluluk haline getirir. Dolayısıyla, kuramda olumsuz tonda tek bir cinsiyetçilik tanımı yerine, hem olumlu hem de olumsuz içerikte birbirini tamamlayan iki farklı cinsiyetçilik türü olduğu ileri sürülür. Klasik cinsiyetçilik açıklamalarına denk gelen düşmanca cinsiyetçilik (DC), kadınların değersiz olduğuna ilişkin olumsuz ve katı tutumları kapsar. Sosyal, ekonomik ve siyasi konularda erkeklerin kadınlardan daha güçlü olduğunu belirten tutum ve davranışlar da DC kapsamındadır. Cinsiyetçiliğin diğer formu olan korumacı cinsiyetçilik (KC) ise kadınların saf, sevmeye ve korunmaya değer cinsiyet grubu olduğu yönündeki inançları ve bu inançlardan hareketle sergilenen davranışları içerir. KC'nin ifadesindeki olumlu tonlamalar kimi zaman kadınların lehine gibi gözükse de altta yatan temel varsayım, kadınların erkeklere kıyasla zayıf ve yetersiz olduğudur. Cinsiyetçiliğin her iki formu da kadınların aleyhine olmakla birlikte, bu iki cinsiyetçilik türü arasında önemli farklılıklar söz konusudur. En belirgin farklılık iki cinsiyetçilik türünün ifade yolunda gözlenir. DC oldukça açık bir şekilde sergilenirken; KC örtük ve hatta olumlu bir dil üzerinden aktarılır (Connelly ve Heesacker 2012).

Alanyazına bakıldığında, KC ve DC öğelerine maruz kalan kadınların, bu cinsiyetçi öğelerden nasıl etkilendiğini ve bu öğeleri nasıl karşıladığını inceleyen araştırmalara rastlanmaktadır. Bu konuda yürütülen bir araştırmada, hem DC hem de KC tutumları ile karşılaşmanın kadınlarda alkol tüketimini yordadığı anlaşılmıştır (Hamilton ve DeHart 2020). Öte yandan, DC ve KC tutumlarının kadınlar üzerindeki etkilerinin birbirinden farklı olduğunu ortaya koyan çalışmalar da mevcuttur. Bu araştırmalarda DC tutumlarının, olumsuz ve sert tepkilere yol açtığı; KC tutumlarına gösterilen olumsuz tepkilerin ise daha az olduğu (Dardanne ve ark. 2007); hatta KC tutumlarının kimi zaman hedef alınan birey ve hatta toplum tarafından kabul edildiği görülmektedir (Glick ve Fiske 1996, Glick ve ark. 2000). KC'nin olumlu bir dil üzerinden ifade edilmesi, kadınlara kısa vadede birtakım kazanımlar sağlıyor gibi görünmesi ve genel cinsiyetçilik prototipinden sapması, bu tutumların cinsiyetçilik olarak algılanmasını engellemektedir (Barreto ve Ellemers 2005). Becker ve Wright (2011) ise çalışmalarında çelişik duygulu cinsiyetçiliğe maruz kalma ve kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkiyi incelemiş; sonuç olarak, KC'ye maruz kalan kadınların toplumsal cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma eğilimlerinin ve kadın olmanın avantajlarını algılama düzeylerinin arttığını ve dolaylı olarak, cinsiyet eşitsizliği karşısında kolektif eyleme katılımlarının azaldığını

bulgulamışlardır. DC'ye maruz kalan kadınlarda ise sistemin adil olmadığı inancı artmakta, kadın olmanın kişisel avantajlarının algılanması azalmakta ve dolaylı olarak kolektif eyleme katılım yükselmektedir.

KC ve DC'ye maruz kalmanın kadınlar üzerindeki etkisinin incelendiği araştırmalardan bir diğerinde Dardenne ve arkadaşları (2007), bir iş başvurusu kurgusuna sahip deneysel çalışmalarında, kadın üniversite öğrencilerini üç koşuldaki birine -KC, DC veya herhangi cinsiyetçilik ögesinin yer almadığı kontrol koşuluna- rastgele atamış, atandıkları grubun hangisi olduğuna bağlı olarak kadınların önce bazı cinsiyetçi ifadelerle maruz kalmasını/kalmamasını sağlamış, ardından her üç gruptaki kadınlara iş başvurusu senaryosunun bir parçası olarak bilişsel performans (BP) testi uygulayıp başarılarını karşılaştırmışlardır. Araştırmacılar bu çalışmada, KC ve DC'ye maruz kalmanın kadınların BP düzeyini nasıl etkileyebileceğine ilişkin şu üç farklı görüşten hangisinin geçerli olduğunu sınınamışlardır:

1. Kalıpyargıların aktivasyonu görüşü: Bu yaklaşıma göre, belirli bir sosyal gruba ilgili kalıpyargıları etkin hale getirmek, söz konusu grubun üyelerinin bu yapıları doğrulayacak şekilde davranmalarına yol açmaktadır. Dolayısıyla, birbirinden farklı kalıpyargıları harekete geçiren KC ve DC ifadelerinin BP üzerindeki etkisi farklılaşacaktır. Şöyle ki, cinsiyet grubunun yetersizliğini örtük bir şekilde belirten KC ifadelerine maruz kalan bir kadında yetersizliğe ilişkin kalıpyargılar aktif hale gelecek, kişi bu kalıpyargılarla uyumlu davranacak ve sonuç olarak BP düzeyinde düşüş gözlenecektir. Öte yandan, kadınların zayıf olmasından ziyade erkekler tarafından acınası ve değersiz değerlendirildiklerine yönelik inançlarla ilişkili olan DC, kadın grubunun yetersizliği ile ilgili kalıpyargıları etkinleştirmeyecek; bu sebeple DC tutumlarının kadınların BP düzeyini azaltıcı bir etkisi gözlenmeyecektir.
2. Öfke temelli tepki görüşü: Bu yaklaşıma göre, DC'nin açık doğası kadınların karşılaştıkları durum karşısında öfke deneyimlemelerine, karşılaştıkları bu cinsiyetçi yaklaşımı haksız çıkarma arzusu duymalarına, herhangi bir bilişsel testte erkekler kadar veya erkeklerden üstün performans sergileme motivasyonlarının açığa çıkmasına ve dolayısıyla BP düzeylerinin artmasına neden olacaktır. Öte yandan, KC'ye maruz kalan kadınların öfke duyguları, motivasyonları ve BP düzeyleri üzerinde böylesi etkiler ortaya çıkması beklenmemektedir.
3. İstenmeyen düşünceler görüşü: Bu yaklaşımda, tıpkı kalıpyargıların aktivasyonu görüşündeki gibi, DC'ye değil KC'ye maruz kalmanın kadınların BP düzeyini düşürmesi beklenir. Bu görüşe göre, DC'ye kıyasla daha sinsi bir şekilde ortaya çıkan KC, kadınlarda olumsuz duygu ve düşüncelerin açığa çıkmasına neden olacaktır. Kadınlarda bu olumsuzluğu karşı tarafın cinsiyetçiliğine atfetmeyecek; çünkü cinsiyetçiliğe maruz kaldıklarını fark etmeyeceklerdir. Sonuç olarak, test esnasında bilişsel kapasitelerinin büyük kısmını yetersiz, zayıf, başarısız olduklarına dair nereden geldiğini bilemedikleri istenmeyen düşüncelerle baş etmeye yönelen kadınların testteki performansı düşecektir. Öte yandan, DC'ye maruz kaldıklarında ortaya çıkan olumsuz düşünce ve duyguları kolaylıkla karşı tarafın cinsiyetçiliğine atfedebileceklerinden, kadınların BP düzeyi bu tutumlardan etkilenmeyecektir.

Dardenne ve arkadaşlarının (2007) çalışmasının sonuçları, KC'nin kadınların bilişsel performansını DC'den daha olumsuz etkilediğini göstermiştir. Dahası, KC tutumlarıyla karşı karşıya kalan kadınların, DC tutumlarıyla karşılaşan ve herhangi cinsiyetçi tutumla karşılaşmayan kontrol grubundakilere kıyasla performansları esnasında endişe etme, kendinden şüphe etme ve kendine güvenmeme tepkilerini daha fazla gösterdikleri bulunmuştur. Yukarıdaki görüşlerden üçüncüsünü destekleyecek şekilde, KC ve BP arasındaki bu ilişkiye, kadınların maruz kaldıkları istenmeyen düşüncelerin aracılık ettiği görülmüştür. Aynı deneysel modelin kullanıldığı bir başka çalışmada Dumont ve arkadaşları (2010), yine istenmeyen düşünceler yaklaşımını destekler nitelikte bulgular ortaya koymuştur.

Mevcut araştırma, KC ve DC'ye maruz kalmanın kadınların iki farklı alandaki (sözel ve sayısal) performansına etkilerini ortaya çıkarmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Türkiye'den veri toplanan bu çalışmada cinsiyetçiliğin BP üzerindeki etkisinde Dardenne ve arkadaşlarının (2007) ifade ettiği görüşlerden hangisinin geçerli olduğu incelenmiştir. İnsanların davranışları, üyesi oldukları toplum içerisinde şekillenir ve bir toplumun kültürel yapısı, o toplumdaki insanların nasıl düşündükleri, hissettikleri ve davrandıkları üzerinde etkilidir. Dolayısıyla, KC ve DC'ye maruz kalmanın kadınların bilişsel performansına etkilerine dair ileri sürülen görüşler arasından "istenmeyen düşünceler" yaklaşımının geçerliliği Belçika'da gerçekleştirilen çalışmalarda ortaya konmasına rağmen, durumun Türkiye gibi Batı ülkeleri dışındaki bir kültürde nasıl olduğunun incelenmesi önemlidir. Türkiye, kadın ve erkek olmanın anlamının oldukça sıkı bir şekilde cinsiyet rolleri üzerinden belirlendiği geleneksel bir toplumdur (Sakallı-Uğurlu 2010). Cinsiyetler arasındaki hiyerarşik yapılanma ve cinsiyet eşitsizliği bakımından Türkiye ve Belçika arasında önemli farklılıklar söz konusudur. Ekonomik ve politik anlamda cinsiyetler arasındaki eşitsizlik, KC ve DC düzeyleri Türkiye'ye kıyasla Belçika'da daha düşüktür (Glick ve ark. 2000). Ayrıca, kadınların ekonomiye katılımı, fırsat eşitliği, eğitim imkânları ve siyasi konumları gibi kriterlere bakılarak Dünya Ekonomik Forumu tarafından 2018 yılında yayınlanan cinsiyet eşitliğine dair raporda, Belçika 149 ülke arasından 32. sırada bulunurken, Türkiye'nin 130. sırada yer aldığı görülmüştür (World Economic Forum 2018). Dolayısıyla, mevcut araştırma ile daha önce Avrupa toplumundan gelen verilerde gözlenen KC ve DC'nin kadınların bilişsel performansına etkilerinin, geleneksel cinsiyet rollerinin Avrupa'dan çok daha katı ve cinsiyetler arası eşitsizliğin daha yüksek olduğu Türkiye toplumunda geçerli olup olmadığının sınanması değerlidir. Ayrıca, Türkiye'de yapılan araştırmalarda KC ve DC olguları genellikle anket çalışmaları yoluyla kalıcı birer bireysel özellik olarak ele alınmış (Örn. Sakallı-Uğurlu ve Glick, 2003, Sakallı-Uğurlu ve Ulu 2003) ve bu bileşenlerin çeşitli değişkenlerle ilişkileri sorgulanmış; fakat alanyazın incelemesi sırasında kadınların KC ve DC'ye maruz bırakılıp etkilerinin gözlemlendiği deneysel araştırmalara rastlanmamıştır. Türkiye örneğinde bu türde bir deneysel çalışma ile alanyazındaki eksikliğin giderilmesine katkı sağlanacaktır.

Mevcut araştırma kapsamında Dardenne ve arkadaşlarının (2007) geliştirdiği deney yönteminin kullanıldığı iki çalışma yürütülmüştür. Katılımcılara bir iş başvurusu senaryosunun parçası olarak bilişsel performans testleri uygulanmıştır. Ancak Dardenne ve arkadaşlarının (2007) çalışmasından farklı olarak, BP ölçümü için sözel ve sayısal ALES sınav soruları kullanılmıştır. Üniversite mezunlarının pek çoğu ALES puanı ile işe yerleştirilecekleri devlet kadrolarına başvurduğundan, araştırmada işe başvuran rolüne girmeleri istenen katılımcılara ALES soruları sunulmasının çalışmanın inandırıcılığını

artırıp ekolojik geçerliliğine katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Aynı zamanda, KC ve DC'nin BP üzerindeki etkisinin tek bir test üzerinden değil; sözel ve sayısal olmak üzere iki ayrı alandaki performans testi üzerinden incelenmesi, cinsiyetçiliğin performansa etkilerinin performans alanına göre değişeceği yönünde bir hipotezin test edilmesini mümkün kılmaktadır. Kadın ve erkeklerin sözel ve sayısal alandaki yetkinlik düzeylerine ilişkin oldukça yaygın kabul gören olgusal kalıpyargılar (“kadınlar sözel alanda erkeklerden daha başarılıdır” ve “erkekler sayısal alanda kadınlardan daha başarılıdır”) mevcuttur (Brannon 2010). Sosyal gruplara ilişkin kalıpyargıların, grup üyelerinin ilgili alandaki performansını etkilediği önceki araştırmalarda gösterilmiştir (Örn. Schmader ve Johns 2003). Kadınların sayısal ve sözel performans alanlarındaki yetkinliklerine ilişkin kalıpyargıların farklı olduğu bilgisinden hareketle, mevcut çalışmada KC ve DC'nin bu alanlar üzerindeki etkilerinin birbirinden farklı olabileceği iddiası test edilecektir. Dardenne ve arkadaşlarının (2007) geliştirdiği görüşlerden yola çıkarak, sözel ve sayısal alanlarda her bir yaklaşımın öngöreceği sonuçlar aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir:

1. Kalıpyargıların aktivasyonu görüşü: Bu yaklaşıma göre cinsiyetçilikle karşılaşmanın kadınların BP düzeyini düşürme nedeni, olumsuz kalıpyargıları harekete geçirmesidir. Bu kalıpyargı aktivasyonu DC'ye maruz kalmakla değil KC'ye maruz kalmakla ortaya çıkar; çünkü korumacı tutumların örtük bir şekilde ifade edilmesi, durumun karşı tarafın cinsiyetçiliğine atfedilmesini zorlaştırmaktadır. Yukarıda ifade edildiği gibi genel olarak kadınların sayısal alandaki becerileri azımsanırken, sözel alanda kadınlar erkeklerden daha becerikli kabul edilmektedir. Eğer kalıpyargı aktivasyonu görüşü geçerli ise, kadınların KC'ye maruz kalmalarının onların sayısal alandaki performanslarını olumsuz etkilemesi fakat sözel performanslarında böylesi bir etkinin ortaya çıkmaması beklenir.
2. Öfke temelli tepki görüşü: Bu görüşe göre DC tutumlarıyla karşılaşmak kadınları öfkelenendirir ve başarı motivasyonlarını artırır. DC'nin sözel ve sayısal performans üzerindeki etkilerinin birbirinden farklılaşması beklenmektedir. Alanlar arasında performans farklılığı beklenmesinin en önemli nedeni, sözel ve sayısal becerilerde cinsiyetlere yöneltilen kalıpyargıların olmasıdır. Öncelikle, araştırmaya katılan kadınlar -cinsiyet gruplarının sözel alandaki yeterliliğine dair olumlu ve sayısal alandaki yeterliliğine dair olumsuz inançların yaygın olması nedeniyle- genel test performanslarını arttırmak için sözel sorular üzerinde gösterecekleri ekstra gayretin sayısal alanda gösterecekleri çabadan daha çok işe yarayacağına inanabilirler. Dolayısıyla, testte ortaya koyacakları genel başarıyı arttırmak için bilgi ve becerilerinin zayıf olduğunu düşündükleri sayısal alana değil, kendilerine güvenlerinin tam olduğu sözel alana yatırım yapabilirler. Bunlardan hareketle, düşmanca cinsiyetçiliğe maruz kalmanın yaratacağı öfkenin yalnızca sözel testteki performansı arttıracığı beklenmektedir.
3. İstenmeyen düşünceler görüşü: Bu görüşe göre, KC tutumlarıyla karşılaşmanın kadınların hem sözel hem de sayısal performanslarını olumsuz etkilemesi beklenir. KC ile karşılaşan kadınlarda neye atfedeceklerini bilemedikleri bir yetersizlik hissi ve kendinden şüphe etme düşüncesinin yoğunlaşması sonucunda, sözel ve sayısal testlerin her ikisinde de performans düşüşü görülecektir.

Mevcut çalışmada, yukarıdaki görüşlerin geçerliliğini incelemek üzere iki deney yürütülmüş; bu deneylerde, cinsiyetçiliğe maruz kalma ve performans arasındaki ilişkide rol oynayabileceği öngörülen çeşitli aracı ve düzenleyici süreçlerin etkileri incelenmiştir. Önceki araştırmaların bulguları, cinsiyetçilik deneyimlerinin tüm kadınları benzer şekilde etkilemediğine; kadınların karşılaştıkları cinsiyetçi olaylar karşısında gösterdikleri tepkinin, benlik saygısı ve cinsiyetle özdeşleşme düzeylerine bağlı olduğuna işaret etmektedir (Örn. Moradi ve Subich 2004, Dardenne ve ark. 2007). Benlik saygısı ve cinsiyetle özdeşleşme düzeyi kişiler arası farklılık gösteren bireysel özelliklerdir. Bu kişisel özellikler, bireylerin yüz yüze geldikleri cinsiyetçilik deneyimleri karşısında nasıl tepki vereceklerini belirleyen önemli etmenlerdendir. Örneğin, yüksek benlik saygısı, cinsiyetçilik deneyimleri karşısında kadınları koruyucu bir işleve sahiptir. Şöyle ki, algılanan cinsiyet eşitsizliği ve depresyon arasındaki ilişki, benlik saygısı düşük kadınlarda benlik saygısı yüksek olanlara kıyasla daha güçlüdür (Corning 2002). Benzer şekilde, algılanan cinsiyet ayrımcılığı ve stres arasındaki ilişki de kadınların benlik saygısı düzeyine göre değişmektedir (Moradi ve Subich 2004). Söz konusu ilişki benlik saygısı düşük kadınlar için anlamlı ve pozitif iken; aynı ilişki benlik saygısı yüksek kadınlar için anlamlı değildir. Yani, kendini daha az değerli gören kadınlar, cinsiyetçiliğe maruz kalma gibi olumsuz bir durumla baş etmede zorlanıp bu olumsuzluktan daha fazla etkilenmektedir (Moradi ve Subich 2004).

Grupla özdeşleşme düzeyi -benlik saygısı gibi- bireyin grup üyeliği hakkında maruz kaldığı ayrımcılık deneyimlerine nasıl tepki vereceğini şekillendiren bireysel özelliklerden biridir. Cinsiyetçilikle karşılaşan kadınlarda depresyon ve benlik saygısı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelendiği bir araştırmada, cinsiyetle özdeşleşme düzeyinin bu ilişkiyi etkileyen önemli bir faktör olduğu görülmüştür (McCoy ve Major 2003). Araştırmacıların cinsiyetçi olarak tanımladığı bir erkek tarafından olumsuz değerlendirilen kadınlardan cinsiyetle özdeşleşme düzeyi düşük olanların, cinsiyetle özdeşleşmesi yüksek olanlara göre depresif duyguları daha düşük düzeyde hissettikleri ve daha yüksek benlik saygısı rapor ettikleri bulunmuştur (McCoy ve Major 2003). Grupla özdeşleşme düzeyi, kadınların cinsiyetçilik deneyiminin ardından kalıpyargı tehdidine karşı ne ölçüde dayanıklılık göstereceğini de etkilemektedir. Örneğin, Schmader (2002) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, cinsiyet özdeşleşmesi yüksek kadınlar matematik performanslarının erkeklerle kıyaslanacağı bilgisini aldıklarında, yani cinsiyet kimlikleri ön plana çıkarıldığında, erkeklerden daha düşük performans sergilemiştir. Cinsiyet kimliklerine bağlılığı yüksek olmayan kadınlara bakıldığında ise cinsiyet kimliğinin belirginleştirilmesinin bu kadınların performansını azaltıcı bir etki yaratmadığı görülmüştür.

Cinsiyetle özdeşleşme düzeyi yüksek olan kadınların cinsiyetçilik deneyimlerinden olumsuz etkilendiğini gösteren araştırmaların yanı sıra kadın grubuna güçlü bağlılığın cinsiyetçilik durumlarında bireylere dayanıklılık sağladığını gösteren bulgular da mevcuttur. Örneğin, Dardenne ve arkadaşları (2007), açık bir dille ifade edilen cinsiyetçilik deneyimi ile karşılaşan cinsiyet kimliği ile özdeşleşme düzeyi yüksek olan kadınların, özdeşleşme düzeyi düşük olanlara kıyasla BP düzeyini düşürücü olumsuz düşüncelere daha az kapıldıklarını ve daha yüksek BP sergilediklerini bulgulanmıştır. Kadınların cinsiyet kimliği ile özdeşleşme düzeyi bir bakıma onları cinsiyetçilik karşısında koruyan bir faktör olarak işlev göstermiştir. Alanyazından gelen bu farklı yöndeki bulgular bir araya getirildiğinde, cinsiyetle özdeşleşme düzeyinin çelişik duygulu cinsiyetçiliğin iki formuna karşı kadınları duyarlı hale getiren bir özellik mi, yoksa onları

cinsiyetçiliğin olumsuz etkilerinden koruyan bir etmen mi olduğunu incelemek gerektiği düşünülmektedir.

Yukarıda bahsedilen araştırma bulgularından hareketle mevcut araştırmayı oluşturan her iki deneyde de, kadınların cinsiyetçiliğe maruz kalmaları ile bilişsel performansları arasındaki ilişkide düzenleyici rol oynayabilecek birer etmen olarak cinsiyet kimliği ile özdeşleşme ve benlik saygısı düzeyi ele alınmıştır.

1. Deney

Araştırmanın birinci deneyinde temel amaç, KC ve DC'nin BP üzerindeki etkilerini Dardenne ve arkadaşlarının (2007) çalışmasındaki deneysel modelin bir benzerini kullanarak yeniden test etmektir. Yukarıda da aktarıldığı gibi, Dardenne ve arkadaşları, yaptıkları deneysel çalışmaların nasıl sonuçlanabileceğine dair üç farklı yaklaşımın beklentilerini sunmuşlar; deneylerden elde edilen sonuçlar ise bu görüşlerden "istenmeyen düşünceler" yaklaşımının öngörülerini doğrulamıştır: KC'ye maruz kalmak, kadınların kendi performanslarına şüphe ve kaygıyla yaklaşmak gibi istenmeyen düşüncelerini artırarak BP düzeyleri üzerinde olumsuz etki yaratmıştır. Mevcut çalışmanın birinci deneyinde, Türkiye'de benzer koşullarla karşılaşan kadın katılımcıların cinsiyetçi ifadelerle nasıl tepki verecekleri incelenmiştir. Dardenne ve arkadaşlarının çalışmasından farklı olarak, katılımcılara sözel ve sayısal olarak iki bölümden oluşan bir test sunulmuştur. Bu iki alanda kadın ve erkeklerin yeterliliğine dair kalıpyargısal inançların farklı olması ve bu farklılıktan ötürü cinsiyetçi ifadelerin performans üzerindeki etkisinin performans alanına göre değişmesi beklenmiştir.

2. Deney

Birinci deneyden elde edilen bulgular doğrultusunda ikinci deney tasarlanmıştır. Bu çalışma, ilk çalışmanın bulgularının başka bir örneklem grubunda geçerliliğinin incelenmesi ve ayrıca, KC ve DC'nin bilişsel performans üzerindeki etkisinde başta öfke duygusu olmak üzere çeşitli duyguların ve performans motivasyonunun aracı rolünün incelenmesi amacıyla tasarlanmıştır.

Cinsiyetçi olayların hedefinde bulunmak kadınların hem kişisel kimliğine, hem de sosyal kimliğine yöneltilen bir tehdit olduğundan, bu deneyimlerin kadınlarda çeşitli duygusal tepkilere yol açması kaçınılmazdır. Cinsiyetçilik alanyazımında, KC ve DC tutum ve davranışlarıyla karşılaşan kadınların gösterdiği duygusal tepkilerin birbirinden farklılaştığını gösteren çalışmalar mevcuttur (Örn. Barreto ve Ellemers 2005, Bosson ve ark. 2010). Öfke temelli tepki yaklaşımında ifade edildiği gibi bu iki cinsiyetçilik türü, maruz kalan kadınlarda ne düzeyde öfke yarattıkları açısından birbirinden farklıdır. DC'nin hedefi olan kadınlar, KC ile karşılaşan kadınlara göre daha fazla öfke deneyimlemektedir (Barreto ve Ellemers 2005).

Bireyin bir durumla karşılaştığında hangi duyguyu hissettiği, hem vereceği davranışsal tepkiyi hem de bilgi işleme sürecini etkiler (Schwarz 1990, Bodenhausen ve ark. 1994). Bilişsel Ayarlama Modeline göre, birey sıkıntılı bir durumla veya herhangi bir tehdit unsuru ile karşılaştığında olumsuz duygular hissederken; tehdit algılamadığı durumlarda veya pozitif olaylarla karşılaştığında olumlu duygular deneyimler. Hissedilen duygular ise içinde bulunulan durum ve çevrenin güvenliği ile ilgili önemli ipuçları sağlar. Duygular ve bilişsel süreçler arasında ilişki kuran model, çevrenin güvenli olduğuna işaret eden olumlu duygular deneyimlendiğinde, ekstra çaba sarf edilmeyerek kestirme düşünce

tarzının kullanılacağını; işler bozulmaya başladığında ortaya çıkan olumsuz duyguların ise kişiyi, bilgiyi kapsamlı bilişsel işleme sürecinden geçireceği analitik düşünce tarzına yönlendireceğini ileri sürer (Schwarz 1990).

Birinci deneyden elde edilen bulgular ve öfke temelli tepki yaklaşımından hareketle, bu ikinci deneyde DC'nin sözel test performansını arttırması beklenmiştir. Ayrıca, Dardenne ve arkadaşlarının (2007) ileri sürdüğü öfke temelli tepki yaklaşımı, Bilişsel Ayarlama Modelinin sunduğu kuramsal bilgiler ve çelişik duygulu cinsiyetçiliğin yol açtığı duygulara ilişkin görgül çalışma bulguları bir araya getirildiğinde, maruz kalınan cinsiyetçilik türü ve sergilenen performans arasındaki ilişkide deneyimlenen duyguların (özellikle öfke duygusunun) aracılık edeceği öngörülmüştür. Şöyle ki, DC ile karşılaşan kadınların öfke hissinde artış olacağı ve öfke duygusundaki bu değişimin katılımcıların gösterecekleri test performansını yükselteceği düşünülmüştür. Bu etkinin, sayısal testte sözel testte kendini göstereceği beklentisi, farklı bölümlerde okuyan öğrenciler için test edilmiştir.

Brehm (1996, akt. Thacker 1992) tarafından sunulan Tepkisellik Teorisine göre birey, içinde bulunduğu durumu ya da çevreden getirilen sınırlamaları adaletsizlik olarak değerlendirdiğinde tepkisellik denilen psikolojik bir süreç deneyimler. Hissedilen bu tepkisellik, kişinin adaletsizliği ortadan kaldırmak için motive olmasına ve daha fazla çaba sarf etmesine yol açar. Kadınları yalnızca cinsiyetleri nedeniyle adaletsiz tutum ve davranışların hedefi haline getirmek ise tepkisellik deneyimlemelerine neden olacaktır (Zawadzki ve ark. 2012). Dardenne ve arkadaşları (2007), tepkisellik hissini artmasına yol açan cinsiyetçilik deneyimlerinin öfkeyi ve performansa ilişkin motivasyonu arttırabileceğini ifade eder. Önemli olan nokta ise KC ve DC'nin, öfke duygusunu ve performans motivasyonunu arttırma potansiyellerinin birbirinden farklı olmasıdır. Bu deneyde öfke temelli tepki görüşünden hareketle, düşmanca cinsiyetçiliğe maruz kalan kadınların deneyimledikleri öfke hissinde ve performansa ilişkin motivasyonlarında artış olacağı; öfkenin ve performansa ilişkin motivasyonun, cinsiyetçilik ve test performansı arasındaki ilişkiye aracılık edeceği öngörülmüştür.

Yöntem

Örnekleme

Araştırmanın birinci deneyine yaşları 18-30 arasında değişen ve Bursa Uludağ Üniversitesi (B.U.Ü.) Sosyoloji Bölümünde öğrenim gören 80 kadın lisans öğrencisi katılmıştır (Ort. Yaş = 20.81, S = 2.22). 28 katılımcı KC koşulunda, 27 katılımcı DC koşulunda geri kalan 25 katılımcı ise kontrol koşulunda yer almıştır.

İkinci deneyde B.U.Ü.'de öğrenim gören ve yaşları 18-39 arasında değişen 159 kadın lisans öğrencisi katılmıştır (Ort. Yaş = 20.59, S = 2.23). Çalışma kapsamında Fen Edebiyat Fakültesi'nin Psikoloji, Türk Dili ve Edebiyatı, Tarih, Matematik ve Felsefe bölümlerinden dengeli bir şekilde veri toplanmaya çalışılmıştır (sırasıyla % 18.2, % 21.4, % 17.6, % 18.9, % 23.9). Test performanslarında katılımcıların bölümlerinden kaynaklı farklılıkların koşullara dengeli dağılmasını sağlayabilmek için, deney gruplarına için her bölümden birbirine yakın sayıda katılımcı atanmıştır. Kayıp veri nedeniyle üç katılımcının değerlendirme dışı bırakılması sonucunda analizlere dâhil edilen katılımcı sayısı 156'dır. 54 katılımcı KC koşuluna, 49 katılımcı DC koşuluna atanırken, kontrol grubunda yer alan katılımcı sayısı 53'tür.

Araştırmada ulaşılabilecek örneklem büyüklüğü G Power 3.1 (Faul ve ark. 2007) güç analizi yöntemi kullanılarak hesaplanmıştır. Analiz sonucunda tek yönlü ANOVA için anlamlılık düzeyi (α) 0.05, istatistiksel güç %80 ve etki büyüklüğü .04 alındığında ulaşılabilecek örneklem büyüklüğü 66 olarak bulunmuştur. Bu nedenle, iki deneyde ulaşılabilecek katılım sayısının çalışma için uygun olduğu anlaşılmaktadır.

Ölçekler

1. Deney

Cinsiyetçiliğin değişimlendiği açıklayıcı metin

Katılımcılardan kendilerini çalışmanın birinci aşaması boyunca bir iş başvurusunda gibi hayal etmelerinin istendiği metin aracılığıyla cinsiyetçilik değişimlenmiş ve metinler üç deney grubunda yer alan katılımcılar için birbirinden farklılık göstermiştir. Cinsiyetçiliğin değişimlendiği metinler alanyazında bu konuda yapılmış çalışmalardan yola çıkarak hazırlanmıştır (Dardenne ve ark. 2007, Dumont ve ark. 2010). Kontrol koşulunda ilgili işin tanımı ve işe alınacak personelde aranan özelliklerin yer aldığı ifadeler kullanılmış ve herhangi bir cinsiyetçilik ögesine yer verilmemiştir (Örn. Şirketimiz bir kimyasal fabrikası olup; iş birliğine yatkın, iletişimi kuvvetli, müşterilerle ilgili ve müşterilerin ihtiyaçlarını önemseyen kadın iş arkadaşları aramaktadır). DC koşulunda, kadınların erkeklerden daha zayıf oldukları için çevresel etmenlerden kolaylıkla rahatsız oldukları ve karşılaştığı zorlukları abartma eğilimi gösterdikleri; ayrıca erkekler üzerinde güç elde etmek istedikleri yönündeki inançları hatırlatan ifadeler yer almıştır (Örn. İşe alacağımız kadınların, erkekler üzerinde güç ve kontrol elde etmek için iş hayatında karşılaştıkları sorunları abartmak eğiliminde olmamalarını umuyoruz). KC koşulunda, kadınların zayıf olduklarını ve erkeklerin yardımına ihtiyaç duyduklarını belirginleştiren cümlelere yer verilmiştir (Örn. Tüm erkek çalışanlarımız yeni işe başlayacak kadınlara yardım etmenin önemini farkındadır ve kadın arkadaşların yeni işlerine uyum sağlaması için gerekli yardımları yapacaklardır).

Performans testi

Sözel ve sayısal alandan onar sorunun yer aldığı performans testi maddeleri, YÖK tarafından uygulanan ALES'te 2006-2013 yılları arasında çıkmış sorulardan oluşmaktadır. Araştırmacılar tarafından seçilen 50 ALES sorusunun (25 sayısal, 25 sözel) B.U.Ü. Psikoloji Bölümünde öğrenim gören 60 kişilik bir öğrenci grubuna uygulandığı pilot çalışmanın ardından, orta zorluk seviyesinde 20 soruda karar kılınmıştır.

Ara metin

Performans testlerinin ardından katılımcılara sunulan metinde işe alım süreci ile ilgili araştırmanın bittiği ve sonraki maddelerin katılımcıların bazı sosyal meselelere ilişkin görüşlerinin ele alınacağı farklı bir araştırma ile ilgili olacağı bilgisi verilmiştir. Ayrıca, ara metin ile katılımcıların- yer aldıklarına deney grubuna bağlı olarak- başlangıç yönergelerinde karşılaştıkları cinsiyetçi ifadelerle tekrar karşılaştıklarını sağlanmıştır.

Kişisel bilgi formu

Bu formda yer alan üç açık uçlu madde ile katılımcılara kaç yaşında oldukları, hangi bölümde öğrenim gördükleri, kaçınıcı sınıfta oldukları ve bir evet/hayır sorusu ile daha

önce ALES'e girip girmedikleri sorulmuştur.

Sözel ve sayısal alanına ilişkin cinsiyet kalıpyargılarının benimseme düzeyine ilişkin ölçüm

Katılımcılara, kadın ve erkeklerin sözel ve sayısal alanlardaki yetkinliklerine dair inançlarını ölçen 7'li Likert tipi (1 = Hiç, 7 = Oldukça fazla) dört madde sunulmuştur (Örn. "Sizce, kadınlar sözel alanlarda ne kadar başarılıdır?", "Sizce, erkekler sözel alanlarda ne kadar başarılıdır?"). Bu çalışmada geçerliliği incelenen görüşlerden "kalıpyargıların aktivasyon görüşü" kadınların sözel alanda, erkeklerinse sayısal alanda daha başarılı olduklarına dair yaygın bir kanı olduğu varsayımından hareket ettiğinden, bu yaygın kanının cinsiyetçiliğin etkilerini açıklamakta etkili olup olmadığını sınımadan önce, söz konusu kanının mevcut çalışmadaki katılımcıları için geçerli olup olmadığını kontrol etme gereği duyulmuş; bu ölçüm, bu amaçla çalışmaya dâhil edilmiştir.

Cinsiyetçilik algısına ilişkin ölçüm

Manipülasyon kontrol sorusu olarak, katılımcıların kendilerine verilen yönergeleri cinsiyetçi algılayıp algılamadıkları "Sizce çalışmanın başında verilen yönergede cinsiyetçi öğeler bulunuyor muydu?"(Evet/Hayır/Emin Değilim) sorusu ile incelenmiştir. Bu soruyla amaçlanan, cinsiyetçilik koşullarına atanan katılımcılara verilen yönergelerin, kontrol koşulundakilerden farklı olarak, cinsiyetçiliğe maruz kaldıkları algısı yaratmada etkili olup olmadığını sınımadır.

Cinsiyetle Özdeşleşme Ölçeği

Katılımcıların kadın kimliğine ne ölçüde bağlı olduklarını ölçmek amacıyla Luhtanen ve Crocker (1992) tarafından geliştirilen Kolektif Benlik Saygısı Ölçeğinin, kişisel benlik değeri ve kolektif benlik değeri boyutları ile ilgili olan sekiz maddesi kullanılmıştır (Örn. "Kadın olmak, kimliğimin önemli bir göstergesidir."; "Kadın olmaya ilişkin duygularım olumludur"). Türkçe uyarlaması Amanvermez (2007, akt. Günsoy 2011) tarafından yapılan ölçeğin maddeleri 7'li Likert formundadır (1= Kesinlikle katılmıyorum, 7= Kesinlikle katılıyorum). Mevcut çalışmada, katılımcıların cinsiyetleri ile özdeşleşme düzeyini ölçmek amacıyla kullanılan sekiz maddenin iç tutarlılık katsayısının .68 olduğu görülmüştür. Bu ölçeğe, kadınların cinsiyetçiliğe maruz kalmaları ile bilişsel performansları arasındaki ilişkide cinsiyetle özdeşleşmenin düzenleyici rolünü sınamak amacıyla çalışmada yer verilmiştir.

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

Katılımcıların benlik saygısı düzeyi Rosenberg (1965) tarafından geliştirilen Rosenberg Özsaygı Envanterinin 12 alt ölçeğinden biri olan benlik saygısı ölçeği kullanılarak ölçülmüştür. Ölçek, dört dereceli Likert formunda (1 = Çok doğru, 4 = Çok yanlış) olan 10 maddeden oluşmaktadır. (Örn. "Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum."; "Genel olarak kendimden memnunum"). Türkçe uyarlaması Çuhadaroğlu (1986, akt. Yumşak 2004) tarafından yapılan ölçeğin, mevcut araştırma kapsamında elde edilen iç tutarlılık katsayısı .90'dır. Bu ölçeğe, kadınların cinsiyetçiliğe maruz kalmaları ile bilişsel performansları arasındaki ilişkide benlik saygısının düzenleyici rolünü sınamak amacıyla çalışmada yer verilmiştir.

Performans Benlik Saygısı Ölçeği

Heatherton ve Polivy (1991) tarafından geliştirilen Durumsal Performans Benlik Saygısı Ölçeği, bireylerin bağlamla ilişkili benlik saygısını ölçmektedir. Mevcut çalışmada katılımcıların performansları ile ilişkili öz değerlendirmelerini incelemek amacıyla Durumsal Performans Benlik Saygısı Ölçeğinin alt ölçeği olan Performans Benlik Saygısı Ölçeği kullanılmıştır. Bu alt ölçek, 5'li Likert tipinde (1 = Kesinlikle katılmıyorum, 5 = Kesinlikle katılıyorum) yedi maddeyi içermektedir (Örn. "Konuları anlamada kendime güveniyorum."; "Performansım hakkında hayal kırıklığı yaşıyorum."). Balkıs ve Duru (2010) tarafından yapılan Türkçe uyarılmanın kullanıldığı bu çalışmada, ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .71 şeklinde bulunmuştur. Bu ölçeğe, kadınların cinsiyetçiliğe maruz kalmaları ile bilişsel performansları arasındaki ilişkide performans benlik saygısının düzenleyici rolünü sınamak amacıyla çalışmada yer verilmiştir.

2. Deney

Birinci deneyde başvuru alan veri toplama araçları aynı şekilde ikinci deneyde de kullanılmıştır. Cinsiyetle Özdeşleşme Ölçeği, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Performans Benlik Saygısı Ölçeğinin ikinci deneyde Cronbach alfa değerleri sırasıyla .72, .87, .79 olarak bulunmuştur.

Birinci deneyde kullanılan veri toplama araçlarına ek olarak ikinci deneye katılımcıların maruz kaldıkları yönergenin ardından deneyimledikleri duygulara ve performans motivasyonlarının düzeyine ilişkin ölçümler eklenmiştir. Ayrıca, katılımcıların cinsiyetçilik algılarına ilişkin sorularda yönergeleri ne ölçüde cinsiyetçi ve rahatsız edici algıladıkları 7'li Likert tipinde (1 = Hiç, 7 = Oldukça fazla) iki madde ölçülmüştür.

Performans motivasyonuna ilişkin ölçüm

Katılımcıların testte yüksek performans göstermeye yönelik motivasyon düzeylerini ölçmek amacıyla, Dardenne ve arkadaşlarının (2007) çalışmasında kullanılan sorulardan yola çıkılarak oluşturulmuş 7'li Likert tipi (1 = Hiç, 7 = Oldukça fazla) beş madde kullanılmıştır. Maddelerden üçü ("Araştırma boyunca işe kabul edilmek için ne ölçüde motive oldunuz?", "Araştırma boyunca kendinizi ispat etmeye ne derece çalıştınız?", "Araştırma kapsamında testlerden kaç puan aldığınızı öğrenmeyi ne kadar istersiniz?") katılımcıların iki testteki genel motivasyon düzeyini, biri sayısal testi çözmeye yönelik motivasyon düzeyini ("Sayısal testi yanıtlarken işe kabul edilmek adına ne ölçüde çaba sarf ettiniz?"), sonuncusu ise sözel testi çözmeye yönelik motivasyon düzeyini ("Sözel testini yanıtlarken işe kabul edilmek adına ne ölçüde çaba sarf ettiniz?") ölçmeyi amaçlamaktadır. Motivasyon düzeyi ile ilgili maddelerin Cronbach alfa katsayısı .74 şeklinde hesaplanmıştır.

Deneyimlenen duygulara ilişkin ölçüm

Cinsiyetçiliğin yol açtığı duyguları inceleyen önceki araştırmalardan yola çıkarak (Frijda ve ark. 1989, Schwarz 1990, Swim ve ark. 2001), cinsiyetçilikle karşılaşan kişilerin deneyimlemesi beklenebilecek sekiz duygu (öfke, güven, huzur, huzursuzluk, kaygı, küçümsenme, mutluluk ve aşağılanma) belirlenmiştir. Katılımcılardan, araştırma kapsamında kendilerine verilen yönergeleri dinledikten sonra sekiz duygudan her birini

ne derecede hissettiklerini 7'li Likert tipinde (1 = Hiç, 7 = Oldukça fazla) sekiz madde üzerinden değerlendirmeleri istenmiştir.

Algılanan cinsiyetçilik ve yönergelerin rahatsız ediciliğine ilişkin ölçümler

Katılımcılardan yönergeleri ne kadar cinsiyetçi ve ne derece rahatsız edici bulduklarını 7'li Likert tarzı (1 = Hiç, 7 = Oldukça fazla) birer madde üzerinden değerlendirmeleri istenmiştir. Bu soruyla amaçlanan, cinsiyetçilik koşullarına atanan katılımcılara verilen yönergelerin, kontrol koşulundakilerden farklı olarak, cinsiyetçiliğe maruz kaldıkları algısı ve rahatsızlık etkisi yaratmada etkili olup olmadığını sınınamaktır.

İşlem

ODTÜ Uygulamalı Etik Araştırma Merkezi İnsan Araştırmaları Komitesinin 03.03.2015 tarihinde 28620816/10 sayısı ile onayladığı bu çalışmanın her iki deneyinde veriler sınıf ortamında bir araya gelen küçük gruplardan toplanmıştır. Katılımcılara öncelikle, veri toplama sürecinin peş peşe gelen iki aşamadan oluştuğu bilgisi verilerek, ilk aşamanın iş başvuruları ile ilgili deneyim kazanma olanağı bulacakları uygulamalı bir araştırma ile ikinci aşamanın ise çeşitli konulardaki tutumlarının ölçümüne dayanan başka bir araştırma ile ilgili olacağı ifade edilmiş ve katılımcıların gönüllü onamının alınmasının veri toplama sürecine geçilmiştir.

Çalışmanın birinci aşaması süresince, katılımcılardan kendilerini uzun süredir iş arayan biri gibi hayal etmeleri istenmiş, bu aşamada iş başvurularında sıkça başvuru alan bir testin kullanılacağı ve testten alacakları puanların işe alımda ölçüt olarak değerlendirileceği belirtilmiştir. Ardından, katılımcılar üç deney grubundan hangisine atandıklarına bağlı olarak belirlenen bir açıklayıcı metin ile karşılaşmışlardır. Cinsiyetçiliğin değişimlenmesinin ardından BP ölçümü aşamasına geçilmiş ve katılımcıların yarısının önce sayısal testi, diğer yarısının ise önce sözel testi çözmeleri sağlanmıştır.

Sözel ve sayısal testlerin uygulanmasının hemen ardından, katılımcılara sunulan bir ara metin ile oturumun birinci aşamasının bittiği bilgisi verilmiş ve ikinci aşamada farklı bir araştırma için sosyal konulardaki görüşlerinin alınacağı belirtilerek ilgili ölçek maddeleri ve demografik bilgi formu sunulmuştur.

İstatistiksel analiz

Her iki deneyin istatistiksel analizleri SPSS 22 programı kullanılarak yapılmıştır. İki deneyde de katılımcıların, kadınları sözel ve sayısal alanlarda ne derece yetkin algıladıkları Eşleştirilmiş Gruplar T Testi kullanılarak karşılaştırılmış, böylece kadınlarda sözel becerilerin sayısal becerilerden daha yüksek olduğuna dair geleneksel cinsiyet kalıpyargısını kabul edip etmedikleri sınınanmıştır. Benzer şekilde, erkeklerde sayısal becerilerin sözel becerilerden daha yüksek olduğuna dair kalıpyargıyı kabul edip etmediklerini sınamak üzere, katılımcıların erkekleri sözel ve sayısal alanlarda ne derece yetkin algıladıkları da Eşleştirilmiş Gruplar T Testi kullanılarak karşılaştırılmıştır. Ayrıca, uygulanan bir dizi tek yönlü varyans analizi ile deneysel manipülasyonun sonuç değişkenleri üzerindeki etkileri saptanmıştır. Her iki deneyde cinsiyetçiliğe maruz kalma ve sergilenen test performansı arasındaki ilişkide aracı ve düzenleyici rol oynayan değişkenlerin etkileri, Hayes'in (2013) PROCESS makrosu ile SPSS üzerinden test edilmiştir.

İki deneyde ortak kullanılan analizlerden farklı olarak, çalışmanın ilk deneyinde katılımcıların kendilerine sunulan yönergelerin cinsiyetçi olup olmadığına ilişkin değerlendirmelerinin, hangi araştırma koşulunda yer aldıklarına bağlı olarak değişeceği beklentisi, verileri Ki Kare Bağımsızlık Testi ile analiz ederek sınanmıştır.

İkinci deneyde ise, farklı deney gruplarında yer alan katılımcıların kendilerine sunulan yönergeleri ne kadar cinsiyetçi ve rahatsız edici algılandıkları tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. İkinci deneyde tüm değişkenlerin birbiri ile ilişkisini incelemek üzere Pearson korelasyon analizleri, örneklemin tamamı üzerinde uygulanmıştır. Ayrıca, yine ikinci deneyde cinsiyetçiliğe maruz kalma sonucunda ortaya çıkan çeşitli duygular ve katılımcıların cinsiyet kimliğiyle özdeşleşme düzeyleri arasındaki ilişki, üç ayrı araştırma koşulu için ayrı ayrı yapılan Pearson korelasyonları ile incelenmiştir.

Bulgular

1. Deney

Cinsiyetçiliğin algılanması

Deney esnasında kendilerine sunulan çeşitli metinler aracılığıyla KC veya DC'ye maruz bırakılan katılımcıların metinlerdeki cinsiyetçiliği algılayıp algılamadıklarını test etmek üzere, karşılaştıkları ifadeleri ne ölçüde cinsiyetçi bulduklarına dair değerlendirmeleri, kontrol koşulundaki katılımcıların değerlendirmeleriyle Ki-Kare Bağımsızlık Testi kullanılarak kıyaslanmıştır. Analizler, katılımcıların hangi deney grubunda yer aldıklarının, durumu cinsiyetçi değerlendirilmeleri ile ilişkisinin anlamlı olduğunu göstermiştir, $X^2(4) = 15.40$, $p < .05$. Kontrol koşulundakilerle (%20) kıyaslandığında, KC (%47) ve DC (%33) koşullarında yer alanların, karşılaştıkları yönergeleri daha cinsiyetçi algıladıkları görülmüştür.

Cinsiyetlere yönelik kalıpyargıların benimsenmesine ilişkin analizler

Araştırmaya katılan kadınların sözel ve sayısal performans alanlarına ilişkin cinsiyet kalıpyargılarını ne düzeyde benimsediklerini incelemek üzere, sözel ve sayısal alanlarda kadın ve erkekleri ne denli yetkin gördükleri ile ilgili kendilerine sunulan maddelere verdikleri yanıtlar, Eşleştirilmiş Gruplar T-Testi aracılığıyla incelenmiştir. Sonuçlar, katılımcıların sayısal alanda kadınlara kıyasla (Ort. = 4.93; S = 1.09) erkekleri (Ort. = 5.88; S = 0.88); sözel alanda ise erkeklere kıyasla (Ort. = 4.50; S = 1.29) kadınları (Ort. = 6.11; S = 0.94) daha yetkin değerlendirdiklerini ortaya koymuştur, sırasıyla $t(79) = 7.08$, $p < .05$; $t(79) = 9.92$, $p < .05$. Bu analiz sonuçları erkeklerin sayısal, kadınlarınsa sözel alanda başarılı olduklarına dair cinsiyet kalıpyargılarının bu çalışmanın katılımcıları tarafından büyük ölçüde benimsendiğine işaret etmektedir.

Cinsiyetçiliğe maruz kalmanın test performansları üzerindeki etkisi

Araştırmanın temel amacı DC ve KC'ye maruz kalmanın kadınların sözel ve sayısal test performansları üzerinde anlamlı etkisi olup olmadığını belirlemektir. Bu amaçla ilk olarak, katılımcıların hangi deney koşulunda yer aldıklarının sözel puanlarına etkisi tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile incelenmiş, ardından sayısal puanlar üzerinde aynı analiz uygulanmıştır. Tablo 1'de görüldüğü üzere, farklı deney gruplarında yer alan katılımcıların sözel testteki doğru yanıt sayıları anlamlı şekilde birbirinden farklılaşmaktadır, $F_{2,77} = 7.82$, $p < .01$, $\eta^2 = .17$ (bknz. Tablo 1). Tukey yöntemi

kullanılarak yapılan çiftler arası karşılaştırmalar, DC ifadelerle karşılaşan kadınların (Ort. = 6.18, S = 1.84), KC ifadelerle karşılaşan kadınların (Ort. = 4.42, S = 1.67) ile kıyaslandığında sözel testte daha fazla soruyu doğru yanıtladıklarını göstermiştir. Kontrol koşulunda yer alan katılımcıların sözel performansları ise (Ort. = 5.16, S = 1.40) KC ve DC koşulunda bulunan katılımcılardan anlamlı şekilde farklılaşmamıştır. Sayısal testte ilişkin yapılan varyans analizi sonuçları, yer alınan deney grubunun sergilenen sayısal performansı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığını ortaya koymuştur, $F_{2,77} = 0.70$, $p > .05$.

Cinsiyetle özdeşleşme ve benlik saygısının düzenleyici rolü

Yukarıda görüldüğü gibi, varyans analizi sonuçları deney gruplarının yalnızca sözel test performansında birbirinden farklılaştığını göstermiştir. Bunun ardından, cinsiyetçiliğe maruz kalma ve sözel performans arasındaki ilişkide, cinsiyetle özdeşleşme ve benlik saygısı değişkenlerinin düzenleyici rolü olup olmadığı sorusunu cevaplandırmaya yönelik analizler yapılmıştır. Cinsiyetle özdeşleşme düzeyinin düzenleyici rolünün sınırdığı analizler, maruz kalınan cinsiyetçilik türü ve sözel performans arasındaki ilişkiye olan düzenleyici etkisinin istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı bulunmuştur, $\beta = .05$; $t(76) = 1.21$, $p > 0.05$.

Benlik saygısının düzenleyici rolü ile ilgili analizler, katılımcıların sahip olduğu genel benlik saygısının [$\beta = .08$; $t(76) = 1.77$, $p > 0.05$] ve performans benlik saygısının [$\beta = .11$; $t(76) = 1.95$, $p > 0.05$] yer alınan deney grubu ve sergilenen sözel performans arasındaki ilişkide anlamlı düzenleyici rolü olmadığını ortaya koymuştur.

2. Deney

Cinsiyetçiliğin algılanması ve rahatsız edici olarak nitelendirilmesi

Katılımcıların sunulan yönergeleri cinsiyetçi ve rahatsız edici değerlendirme düzeylerinin hangi deney grubunda yer aldıklarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı, tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Analizlerin sonucunda, farklı deney gruplarında yer alan katılımcıların yönergeleri hem cinsiyetçi ($F_{2, 153} = 6.65$, $p < .05$, $\eta^2=.08$) hem de rahatsız edici değerlendirme düzeyleri açısından farklılaştıkları görülmüştür, ($F_{2, 153} = 4.81$, $p < .05$, $\eta^2=.06$). Tukey yöntemi ile yapılan çiftler arası karşılaştırmalar, DC koşulu (Ort. = 4.86, S = 1.90) ve KC koşulunda (Ort.= 4.70, S = 2.05) yer alan katılımcıların, verilen yönergeleri cinsiyetçi olarak değerlendirme düzeylerinin kontrol koşulundakilerden (Ort. = 3.47, S = 2.38) yüksek olduğunu açığa çıkarmıştır. Benzer şekilde, DC koşulundaki (Ort. = 2.73, S = 2.07) ve KC koşulundaki (Ort. = 2.63, S = 1.72) kadınlar, kontrol koşulundakilere (Ort. = 1.79, S = 1.25) kıyasla yönergeleri daha rahatsız edici değerlendirmişlerdir.

Cinsiyetlere yönelik kalıpyargıların benimsenmesine ilişkin analizler

Araştırmaya katılan kadınların sözel ve sayısal alanlarda cinsiyetleri hedef alan kalıpyargıları ne ölçüde benimsediğini gösteren Eşleştirilmiş Gruplar T Testi Analizi sonuçları, birinci deneyden elde edilen sonuçlarla paraleldir. Katılımcıların kadınları sözlerde (Ort. = 6.06; S = 0.87) erkeklere (Ort. = 4.06; S = 1.34) oranla daha yetkin gördükleri, erkekleri (Ort. = 5.63; S = 1.14) ise sayısalda kadınlara (Ort. = 4.74; S = 1.27) kıyasla daha başarılı değerlendirdikleri anlaşılmıştır, $t(155) = 14.73$, $p < .01$; $t(155) = 6.53$, $p < .01$.

Test performanslarının diğer değişkenlerle ilişkisi

Öncelikle, sözel ve sayısal test performanslarının araştırma kapsamında kullanılan diğer değişkenlerle ilişkilerini incelemek amacıyla korelasyon analizi uygulanmıştır. Tablo 2'de görüldüğü üzere, katılımcıların sözel test performanslarının hissettikleri öfke duygusu ile pozitif yönde anlamlı korelasyonu bulunmaktadır, $r(154) = .20, p < .05$, (bkz. Tablo 2). Ayrıca, katılımcıların sözel test performansı testlere yönelik motivasyon düzeyleri ile de pozitif ilişki göstermiştir, $r(154) = .18, p < .05$. Öte yandan, katılımcıların sayısal testte sergiledikleri performans, etkisi incelenen hiçbir değişkenle anlamlı ilişki göstermemiştir. Özetle, korelasyon analizi sonuçları kadınların karşılaştıkları cinsiyetçi ögelerin ardından öfke hissettikçe ve testlere yönelik motivasyonları arttıkça sözel testte gösterdikleri başarılarının da arttığını, matematik performanslarında ise bir değişim olmadığını göstermiştir.

Sonraki adımda, öfke ve motivasyon düzeyinin sözel performansla ilişkisini daha detaylı bir şekilde anlamak adına, söz konusu değişkenlerin test performansı ile korelasyonu her bir deney grubunda yer alan katılımcılar için ayrı ayrı ele alınmıştır. Yapılan analizler sonucunda, öfke duygusu ve sözel performans arasındaki ilişkinin üç koşul için aynı olmadığı anlaşılmıştır. Sonuçlara göre, KC koşulunda ve kontrol grubunda yer alan katılımcılar için öfke ve sözel performans arasındaki ilişki anlamlı düzeyde değildir, sırasıyla $r(54) = .06, p > .05$; $r(53) = .02, p > .05$. Fakat DC'ye maruz kalan kadınlar için söz konusu ilişkinin pozitif ve anlamlı olduğu görülmüştür, $r(49) = .32, p < .05$. Benzer şekilde, sözel performans ile motivasyon düzeyi arasındaki pozitif ilişki KC koşulunda ve kontrol koşulunda yer alan kadınlar için anlamlı değildir, $r(54) = .03, p > .05$; $r(53) = .15, p > .05$. DC'ye maruz kalan kadınlar için ise ele alınan ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı ve pozitif olduğu anlaşılmıştır, $r(49) = .27, p < .05$.

Cinsiyetçiliğe maruz kalmanın test performansları üzerindeki etkileri

Maruz kalınan cinsiyetçilik türünün test performansları üzerinde anlamlı etkiye sahip olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan varyans analizi sonuçlarına göre, deney gruplarının sözel testteki performansları anlamlı şekilde birbirinden farklılaşmıştır, $F 2, 153 = 4.42, p < .05, \eta^2=.06$. Tablo 1'de görüldüğü üzere, DC koşulundaki kadınların sözel testte sergilediği performans (Ort. = 5.41, S = 1.55) hem KC koşulundakilerin (Ort. = 4.59, S = 1.56) ve hem de kontrol koşulundakilerin (Ort. = 4.60, S = 1.62) performansından daha yüksektir (Tablo 1).

Tablo 1. Birinci ve ikinci çalışmada farklı deney gruplarının sözel ve sayısal testlerdeki performansları

		Korumacı (SS)	Kontrol (SS)	Düşmanca (SS)	F	Anlamlılık düzeyi	Eta değeri η^2
Deney	Sözel Performans	4.42 ^a (1.67)	5.16 ^{ab} (1.40)	6.18 ^b (1.84)	7.82	0.01	0.17
	Sayısal Performans	3.82 ^a (1.59)	3.32 ^a (1.31)	3.70 ^a (1.84)	0.70	0.50	0.02
2. Deney	Sözel Performans	4.59 ^a (1.56)	4.60 ^a (1.62)	5.41 ^b (1.55)	4.42	.01	0.06
	Sayısal Performans	3.55 ^a (2.31)	3.06 ^a (2.62)	3.92 ^a (2.73)	1.46	.23	0.02

Not. Farklı üst simgelere sahip ortalamalar $p < .01$ düzeyinde anlamlıdır

Tablo 2. İkinci çalışma kapsamında kullanılan değişkenlerin birbiri ile korelasyonu

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Rahatsız Edicilik Algısı		.33* *	.30* *	- .32* *	- .24* *	.51* *	.25* *	.52* *	- .27* *	.44* *	-.14	-.11	-.18* *	-.13	-.01	.01
Cinsiyetçilik Algısı	1.00	.11	-.14	- .24* *	-.22* *	.27* *	.31* *	- .14	.30* *	-.01	-.06	-.05	-.20* *	.01	.06	
Öfke		1.00	-.02	.01	.35* *	.10	.31* *	.01	.40* *	-.05	-.04	-.02	.04	-.01	.20 *	
Güven			1.00	.78* *	- .34* *	-.01	-.27* *	-.68* *	-.24* *	.16	.39* *	.18* *	-.11	-.07		
Huzur				1.00	- .31* *	-.04	-.21* *	-.75* *	-.16	.24* *	.13	.36* *	.29* *	-.10	-.04	
Huzursuzluk					1.00	.40* *	.34* *	- .25* *	.32* *	-.18* *	-.09	- .23* *	-.07	-.07	.05	
Kaygı						1.00	.14	-.03	.16* *	-.16* *	-.16* *	.04	-.06	-.07	-.05	
Küçümsenme							1.00	-.14	.47* *	-.11	-.10	-.14	-.10	.06	.05	
Mutluluk								1.00	-.10	.26* *	.12	.43* *	.22* *	.02	.05	
Aşağılanma									1.00	-.13	-.14	-.03	-.20* *	.14	.06	
Genel Benlik Saygısı										1.00	.69* *	.16* *	.39* *	.10	-.06	
Performans Benlik Saygısı											1.00	.10	.20* *	.15	-.01	
Motivasyon Düzeyi												1.00	.15	.15	.18 *	
Cinsiyetle Özdeşleşme Düzeyi													1.00	-.03	.07	
Sayısal Performans															1.0	.15
Sözel Performans															0	0

Not. *p < .05, **p < .01

Sayısal teste gelindiğinde, birinci deneyin bulgularına paralel şekilde, üç farklı deney grubunda yer alan katılımcıların sayısal testte sergiledikleri performansın birbirinden ayrılmadığı görülmüştür, $F(2, 153) = 1.46, p > .05$.

Cinsiyetçiliğe maruz kalmanın deneyimlenen duygular ve motivasyon düzeyi üzerindeki etkileri

Kadınların öfke, güven, huzur, huzursuzluk, kaygı, küçümsenme, mutluluk ve aşağılanma duygularını deneyimleme düzeylerinin, hangi deney koşulunda yer aldıklarına göre değişip değişmediği bir dizi yönlü bir gruplar arası varyans analizi kullanılarak incelenmiş ve sonuçlar Tablo 3'te sunulmuştur (Tablo 3). Sonuçlara göre, katılımcıların hangi deney koşulunda yer aldıkları, onların öfke, küçümsenme ve aşağılanma hislerini ne düzeyde yaşadıklarını etkilemiştir, öfke için ($F(2, 153) = 7.00, p < .05, \eta^2 = .08$); küçümsenme için ($F(2, 153) = 4.22, p < .05, \eta^2 = .05$); aşağılanma için ($F(2, 153) = 6.14, p < .05, \eta^2 = .07$). Tukey yöntemi ile yapılan çiftler arası karşılaştırmaların sonuçlarına göre DC koşulundaki kadınlar (Ort. = 3.57; S = 2.28), KC koşulundakiler (Ort. = 2.59; S = 1.82) ve kontrol koşulundakiler (Ort. = 2.16; S = 1.67), göre daha yüksek derecede öfke beyan etmiştir. DC koşulunda yer alan kadınların (Ort. = 2.35; S = 1.95) deneyimledikleri aşağılanma hissi, KC koşulunda yer alanlarınkinden (Ort. = 1.72; S = 1.32) farklılaşmazken; kontrol grubundakilerden (Ort. = 1.32; S = 1.08) anlamlı düzeyde

daha yüksek bulunmuştur. Küçümsenme hissi ile ilgili yapılan analizler KC koşulundaki kadınların (Ort. = 2.35; S = 1.90) kontrol koşulundakilere (Ort. = 1.49; S = 0.95) göre daha yüksek derecede küçümsenme deneyimlediklerini göstermiştir. DC koşulundaki katılımcıların deneyimledikleri küçümsenme hissi (Ort. = 2.04; S = 1.63) ise diğer koşullardaki katılımcıların deneyimledikleri küçümsenme hissinden anlamlı şekilde farklılaşmamıştır.

Cinsiyetçi ifadelerle maruz kalmanın kadınların performans motivasyonuna etkilerini incelemek üzere yapılan varyans analizinin sonuçları, katılımcıların performans motivasyonlarının, yer aldıkları deney grubuna göre değişmediğine işaret etmiştir, $F_{2, 153} = 0.87, p > .05$.

Tablo 3. İkinci çalışmada deney gruplarına göre deneyimlenen duyguların ortalama değerleri ve varyans analizi sonuçları

	Korumacı (SS)	Kontrol (SS)	Düşmanca (SS)	F	Eta değeri ⁷⁷
Öfke	2.59 ^a (1.82)	2.16 ^a (1.67)	3.57 ^b (2.28)	7.00	.084
Güven	4.50 ^a (1.82)	4.74 ^a (1.98)	4.57 ^a (1.76)	0.23	.003
Huzur	3.91 ^a (1.44)	4.25 ^a (2.07)	3.98 ^a (1.89)	0.51	.007
Huzursuzluk	3.11 ^a (1.89)	2.49 ^a (1.55)	3.04 ^a (1.93)	1.89	.024
Kayı	3.87 ^a (1.98)	3.62 ^a (1.95)	3.63 ^a (1.82)	0.28	.004
Küçümsenme	2.35 ^a (1.90)	1.49 ^b (0.95)	2.04 ^{ab} (1.63)	4.22	.052
Mutluluk	3.83 ^a (1.70)	4.04 ^a (1.96)	3.78 ^a (1.78)	0.30	.004
Aşağılanma	1.72 ^{ab} (1.32)	1.32 ^a (1.08)	2.35 ^b (1.95)	6.14	.074

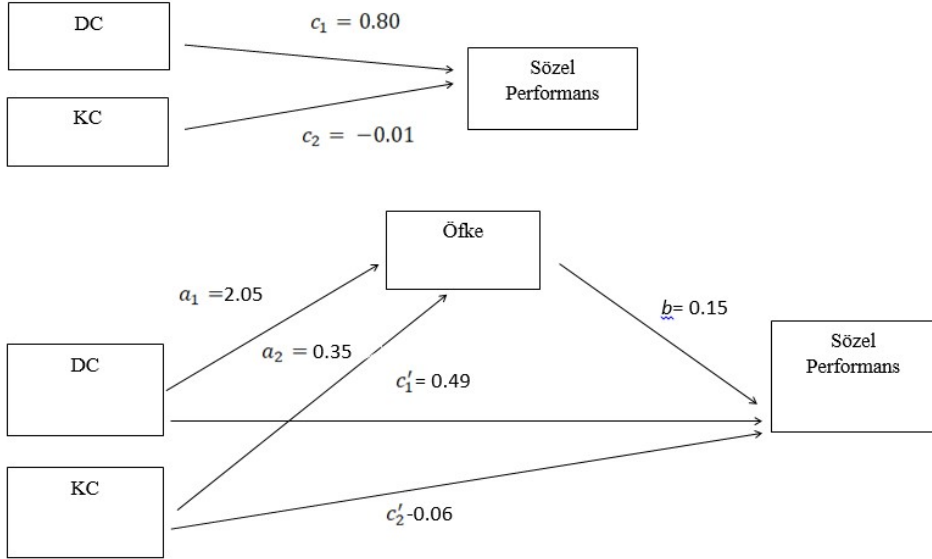
Not. Farklı üst simgelere sahip ortalamalar $p .01$ düzeyinde anlamlıdır.

Öfke duygusunun aracı rolü

Katılımcıların sözel performansında farklılaşma yarattığı görülen tek duygu öfkedir. Dolayısıyla, bu çalışmada cinsiyetçiliğe maruz kalma ve test performansı arasındaki ilişkide deneyimlenen öfke düzeyinin aracı rolü SPSS Macro analizi ile incelenmiştir (Şekil 1). Kontrol koşulunun referans kategorisi olarak belirlendiği aracılık analizinde kukla değişkenler kullanılmıştır. Analiz sonuçlarında, cinsiyetçi olmayan talimatlarla karşılaşan katılımcılarla kıyaslandığında düşmanca cinsiyetçiliğe maruz kalan kadınların, sözel testte daha iyi performans sergilediği bulunmuştur ($c1 = 0.80, p = .01$). KC ile karşılaşan katılımcılarla kontrol koşulundaki katılımcıların sözel performansları arasında ise anlamlı bir farklılık yoktur ($c2 = -0.01, p > .05$). Ayrıca, kontrol grubunda yer alan katılımcılarla karşılaştırıldığında, DC koşulundaki kadınların deneysel manipülasyondan sonra daha fazla öfke bildirdikleri görülürken ($a1 = 2.05, p < .001$); KC ile karşılaşan kadınların öfke düzeyleri ile kontrol koşulundaki kadınların öfke düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı anlaşılmıştır ($a2 = 0.35, p > .05$).

Katılımcıların deneyimledikleri öfke duygusu kontrol edildiğinde ise düşmanca cinsiyetçilikle karşılaşan kadınların sözel test performanslarının kontrol koşulundakilerden farklılaşmadığı gözlenmiştir ($c'1=0.49, p=.14$). Öfke duygusu kontrol edildiğinde, korumacı cinsiyetçilik ve kontrol koşulunda yer alan kadınların sözel performansları arasındaki benzerliğin devam ettiği bulunmuştur ($c'2= -0.06, p > .05$). Ayrıca, cinsiyetçilikten sonra daha fazla öfke yaşayan katılımcıların sözel testte daha iyi bir performans sergiledikleri ortaya konmuştur ($b = 0.15, p < .05$). Özetlemek gerekirse, aracı değişken analizi sonucunda düşmanca cinsiyetçilik ile karşılaşan katılımcıların kontrol koşulunda yer alanlarla kıyaslandığında daha fazla öfke yaşadıkları ve bu etkinin düşmanca cinsiyetçilik koşulunda yer alan katılımcıların sözel test performansının

yükselmesine katkı sağladığı bulunmuştur (nokta tahmini = 0.306,% 95 GA: 0.331, 0.661). Yani, öfke duygusunun sözel performans üzerinde doğrudan etkisi yoktur. Yapılan analizler sonucunda öfke duygusunun korumacı cinsiyetçilik ve sözel performans ilişkisine ise aracılık etmediği ortaya çıkmıştır (nokta tahmini = 0.032,% 95 GA: -0.028, 0.125).

a_1 ve a_2 : Düşmanca ve korumacı cinsiyetçiliğin öfke üzerindeki etkisi

c_1 ve c_2 : Düşmanca ve korumacı cinsiyetçiliğin sözel performans üzerindeki toplam etkisi

c'_1 ve c'_2 : Düşmanca ve korumacı cinsiyetçiliğin sözel performans üzerindeki doğrudan etkisi

a_1b ve a_2b : Düşmanca ve korumacı cinsiyetçiliğin sözel performans üzerindeki dolaylı etkisi

Şekil 1. İkinci çalışmada uygulanan aracılık analizinde toplam, doğrudan ve dolaylı etkiler

Cinsiyetle özdeşleşme ve benlik saygısının düzenleyici rolü

İkinci deneyden elde edilen bulgular, tıpkı birinci deneyde olduğu gibi, deney gruplarının test performanslarının yalnızca sözel alanda birbirinden farklılaştığını ortaya koymuştur. Bu nedenle, ikinci deneyde sergilenen performans ve deney koşulları arasındaki ilişkide düzenleyici değişkenlerin oynadıkları rol, yalnızca sözel test için incelenmiştir.

Analizler sonucunda, bireylerin cinsiyetle özdeşleşme düzeyinin, maruz kaldıkları cinsiyetçilik türü ile sergiledikleri sözel performans arasındaki ilişkiye olan düzenleyici etkisinin istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı bulunmuştur, $\beta = .02$; $t(152) = .63$, $p > 0.05$. Benzer şekilde, maruz kalınan cinsiyetçilik türü ve sergilenen sözel performans arasındaki ilişkide, katılımcıların ne genel benlik saygısı düzeyinin ne de performans benlik saygısı düzeyinin düzenleyici rolü anlamlıdır, sırasıyla $\beta = -.01$; $t(152) = -.34$, $p > 0.05$ ve $\beta = .06$; $t(152) = 1.88$, $p > 0.05$.

Deney grupları için cinsiyetle özdeşleşme ve deneyimlenen duygular arasındaki ilişki

Kadınların cinsiyetçilik deneyimi ardından hissettikleri duyguların, cinsiyetleri ile özdeşleşme düzeyi ile ilişkili olabileceği düşünülmüştür. Bu nedenle, deneyimlenen duygular ve kadınların cinsiyetleri ile özdeşleşme düzeyleri arasındaki ilişki her bir deney

grubu için ayrı ayrı incelenmiştir. Tablo 4'te gösterildiği üzere, DC'ye maruz kalan kadınlarda aşağılanma ($r = .30$, $p < .05$) ve huzursuzluk ($r = -.32$, $p < .05$) hisleri, cinsiyetle özdeşleşme ile anlamlı ilişki göstermiştir (bkz. Tablo 4). DC ile karşılaşan kadınların cinsiyetle özdeşleşme düzeyi arttıkça, cinsiyetçiliğin ardından deneyimledikleri aşağılanma hissi artmış; fakat huzursuzluk hissi azalmıştır. Duygular ve özdeşleşme arasındaki ilişki kontrol grubu için ele alındığında, güvenlik ($r = .34$, $p < .05$), huzur ($r = .43$, $p < .01$) ve mutluluk ($r = .41$, $p < .01$) hislerinin özdeşleşme düzeyi ile pozitif ilişkili olduğu bulunmuştur.

Tablo 4. İkinci çalışmada deney gruplarına göre deneyimlenen duygular ve cinsiyetle özdeşleşme düzeyi arasındaki korelasyon

	Öfke	Güven	Huzur	Huzursuzluk	Kaygı	Küçümsenme	Mutluluk	Aşağılanma
Korumacı Cinsiyetçilik	.07	-.04	.17	.10	.02	-.01	.00	-.17
Düşmanca Cinsiyetçilik	.06	.23	.21	-.32*	-.16	-.24	.20	.30*
Kontrol Grubu	.02	.34*	.43**	.01	-.05	.02	.41**	.09

Not. * $p < .05$, ** $p < .01$

Tartışma

Mevcut araştırmanın ilk deneyinde öncelikle, deneysel müdahalenin çalışıp çalışmadığını incelemek amacıyla, farklı deney gruplarında yer alan katılımcıların kendilerine sunulan yönergeleri cinsiyetçi bulup bulmadıkları karşılaştırılmıştır. Korumacı ve düşmanca cinsiyetçi ifadelerle maruz kalan kadınların kendilerine sunulan yönergeleri cinsiyetçi olarak nitelendirme eğiliminin, kontrol grubunda yer alanlardan yüksek olduğunun yapılan analizlerle gösterilmiş olması sebebiyle, uygulanan deneysel müdahalenin işlediğine karar kılınmıştır. Öte yandan, bu ilk deneyde yönergelerin cinsiyetçi algılanma düzeyi ile ilgili kullanılan evet/hayır sorusunun katılımcıları sınırlandırıcı ve yönlendirici olabileceği düşünüldüğünden, ikinci deneyde yönergelerin ne ölçüde cinsiyetçi algılandığı Likert tarzında bir madde ile ölçülmüştür. Cinsiyetçiliğin algılanması ile ilgili ikinci deneyden gelen bulgular da birinci deney bulguları ile benzer niteliktedir. İkinci deney bulgularında da hem DC cinsiyetçilik hem de KC koşullarında yer alan katılımcıların, karşılaştıkları yönergeleri cinsiyetçi algılama ve bu yönergelerden rahatsızlık duyma eğilimlerinin, hiçbir cinsiyetçilik ögesi ile karşılaşmayan kontrol grubundakilerden daha yüksek olduğu görülmüştür. KC'ye ve DC'ye maruz kalanların, karşılaştıkları durumu eşit derecede cinsiyetçi ve rahatsız edici algılamış olması, tartışılmaya değer bir sonuçtur. Cinsiyetçiliğin örtük bir dille ifade edilmesi, kadınların kullanılan cinsiyetçi tınıyı fark etmelerine engel olmamıştır. Literatürde, kadınların DC ve KC arasındaki ilişkiyi fark edemedikleri iddiasını destekleyen çalışma olduğu gibi (Kilianski ve Rudman 1998), bu ikisinin birlikteliğinin farkında oldukları iddiasını destekleyen çalışmalar da bulunmaktadır (Bohner ve ark. 2010). Mevcut çalışma ise, bu iddialardan ikincisini destekleyecek nitelikte yeni bir bulgu üretmiştir. Elde edilen bulgular, kadınların cinsiyetçiliğin her tür formuna karşı uyanık olduklarına işaret etmesi sebebiyle, umut vericidir.

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen iki deneyden elde edilen ortak bulgulardan bir diğeri kadınların sözel, erkeklerin ise sayısal alanda daha başarılı olduğuna yönelik kalıpyargıların araştırmanın katılımcıları tarafından benimsendiği bulgusudur. Çalışma kapsamında, cinsiyetçiliğin kadınların bilişsel görevlerde sergiledikleri performans

üzerindeki yansımalarının incelenmesi için sözel ve sayısal alanların seçilme nedenlerinden birisi, bu alanlarda cinsiyetlerin yetkinliğine ilişkin yaygın şekilde kabul gören kalıpyargıların olmasıdır. İki deneyden gelen bulgular, ilgili alanlardaki kalıpyargıların araştırmanın katılımcıları tarafından benimsendiğini ve bilişsel performansta bu alan seçiminin araştırmanın amacına uygun, yerinde bir tercih olduğunu ortaya koymuştur.

Araştırmanın temel amacı olan korumacı ve düşmanca cinsiyetçiliğin bilişsel performansa etkilerinin incelendiği analizlerde, birinci deneyden gelen bulgular - Dardenne ve arkadaşlarının (2007) elde ettiği sonuçlardan farklı olarak- cinsiyetçiliğe maruz kalmanın etkileri üzerine ileri sürülen görüşlerden “istenmeyen düşünceler” görüşünü desteklememiştir. Birinci deneyde, ne KC ne de DC koşullarındaki kadınların sözel ve sayısal puanları kontrol koşulundakilerden farklı bulunmuştur; ancak sözel alandaki performans, DC'ye maruz kalanlarda KC'ye maruz kalanlardan daha yüksektir. Performans farkının sadece sözel alanda ortaya çıkması ve DC'ye maruz kalanların aldıkları puanın daha yüksek oluşu, kısmen de olsa öfke-temelli tepki görüşüne destek olarak kabul edilebilir. Bu nedenle, uğradıkları ayrımcılığın kadınlarda hangi duyguları açığa çıkardığını incelemek adına yeni bir çalışma gereksinimi ortaya çıkmış ve böylece aynı deney yönteminin kullanıldığı ikinci deney gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın ikinci deneyinde, ilk çalışmanın sonuçlarıyla benzer biçimde, maruz kalan cinsiyetçiliğin test performansı üzerindeki etkisinin kullanılan testin içeriği ile ilişkili olduğu görülmüştür. Şöyle ki, farklı deney koşullarındaki kadınların sayısal testteki performansları benzer düzeyde iken, sözel testteki performansları farklıdır: DC koşulunda yer alan kadınların sözel performansı hem KC hem de kontrol koşulunda yer alan kadınlardan daha yüksektir. Bu sonuçlardan yola çıkarak, karşılaştıkları cinsiyetçilik öğelerinin kadınların tüm bilişsel becerilerini aynı yönde etkilemediği anlaşılmıştır. Cinsiyetçiliğin etkisinin farklı alanlarda farklı şekilde ortaya çıktığını gösteren bu sonuçlar, araştırmadan elde edilen kıymetli bulgular arasındadır.

İkinci deneyden cinsiyetçiliğe maruz kalma ve ardından deneyimlenen duygular arasındaki ilişkiye dair elde edilen sonuçlar, önceki çalışmaları destekler niteliktedir (Örn. Barreto ve Ellemers 2005, Becker ve Wright 2011). DC ile karşılaşan kadınların, beklendiği gibi, diğer iki koşulda yer alan katılımcılardan daha yüksek düzeyde öfke deneyimlediği bulunmuştur. Ayrıca, KC'ye maruz kalan kadınlar küçümsenme, DC koşulundakiler ise aşağılanma hissini kontrol koşulundaki kadınlardan daha yüksek düzeyde rapor etmişlerdir. Cinsiyetçiliğe maruz kalma ve ardından deneyimlenen duygular ile ilgili elde edilen sonuçların Bilişsel Ayarlama Modelinin (Schwarz 1990) beklentileri ile uyumlu olduğu düşünülmektedir. Tam da modelde ileri sürüldüğü gibi, belirgin bir tehdit unsuru ile karşılaşan KC ve DC koşulundaki kadınlar kendilerine sunulan olumsuz duyguların birçoğunu (DC için öfke ve aşağılanma; KC için küçümsenme) kontrol grubunda yer alan kadınlardan daha yoğun şekilde hissetmiştir. Duygular ve bilişsel süreçler arasında bağ kuran modelin varsayımlarından yola çıkarak cinsiyetçiliğin açığa çıkardığı duyguların kadınların testlerdeki performanslarını nasıl etkilediği incelendiğinde, sayısal performansla hiçbir duygunun ilişkili olmadığı ve sözel performansla ilişkili olan tek duygunun öfke duygusu olduğu görülmüştür. Cinsiyetçilikle karşılaşan kadınların deneyimledikleri öfke hissi arttıkça ortaya koydukları sözel performans da yükselmiştir.

İkinci deneyde öfke ve performans arasındaki ilişkiyi daha derinlemesine incelemek için yapılan analizler söz konusu değişkenler arasındaki ilişkinin üç deney grubu

arasından yalnızca DC koşulunda yer alan kadınlar için anlamlı düzeyde olduğunu ortaya koymuştur: DC'ye maruz kalan kadınların hissettikleri öfke duygusu arttıkça bu kadınların sergiledikleri sözel performans artmıştır. Cinsiyetçiliğe maruz kalma ve ortaya konan test performansı arasındaki ilişkinin ele alındığı analizler, DC ile karşılaşma ve sergilenen sözel performans arasındaki ilişkide kadınların deneyimledikleri öfke duygusunun anlamlı aracılık ettiğini ortaya koymuştur. Kısacası, Dardenne ve arkadaşlarının (2007) geliştirdiği deneysel düzeneğin uygulandığı ve bulguların Türkiye'deki geçerliliğinin test edildiği bu çalışmada -onların çalışmasından farklı olarak- kadınların performansını etkileyenin KC'ye değil, DC'ye maruz kalmak olduğu görülmüştür. Dardenne ve arkadaşlarının çalışmasında cinsiyetçiliğe maruz kalmanın neden performans düşüşüne yol açtığını açıklamak için ortaya sürdükleri görüşlerden "istenmeyen düşünceler görüşü" destek bulmuşken, mevcut araştırmadan elde edilen sonuçlar üç yaklaşım arasından en fazla "öfke temelli tepki görüşü" ile uyumludur. DC ile karşı karşıya gelen kadınların öfke duygusunda deneyimlediği artışın, bu kadınların sözel testteki performanslarının yükselmesinde rol oynadığı bulgusuna Tepkisellik Teorisi perspektifinden bakıldığında, ortaya çıkan resim anlamlandırılmaktadır. KC koşulunda yer alan kadınlar her ne kadar maruz bırakıldıkları ifadelerin içindeki cinsiyetçiliği yakalayabilmiş olsalar da; DC ile KC'nin bu kadınların adalete ilişkin algılarını birbirinden farklı şekilde etkilemesi olasıdır. Açık bir dil üzerinden ifade edilen DC'yi adaletsizlik olarak değerlendirmek, KC'ye kıyasla daha hızlı ve kolay şekilde gerçekleşebilir. Dolayısıyla, DC ile karşılaşan kadınların adaletsizliğe tepki olarak öfke deneyimlemeleri ve bu adaletsizliği ortadan kaldırmak için daha çok çaba sarf etmeleri mümkündür. Bu etki yalnızca kadınların kendilerini başarılı gördükleri sözel alanda ortaya çıkmıştır. Sonuçlar, DC'ye maruz kalmanın ardından öfke hisseden kadınların, kendilerine pek güvenmedikleri bir alanda çaba sarf etmek yerine zaten iyi olduklarını düşündükleri bir alanda kendilerini ispatlamaya çalıştıklarını göstermesi açısından önemlidir.

Çalışmanın tartışılmaya değer asıl önemli sonucu, neden Dardenne ve arkadaşlarının (2007) çalışmasında "istenmeyen düşünceler" görüşünü destekleyen bulgular elde edilirken, mevcut çalışmada "öfke temelli tepki" yaklaşımının beklentilerine uyacak şekilde sonuçlar elde edildiğidir. Araştırmalar arasında ortaya çıkan bu çelişkili bulguların çeşitli açıklamaları olabilir. İlk açıklama, mevcut araştırmada kadınların KC ifadelerini de DC ifadeleri kadar cinsiyetçi algıların, Dardenne ve arkadaşlarının çalışmasında katılımcıların KC ifadelerini cinsiyetçi algılamamış olmaları olabilir. KC'deki örtük cinsiyetçiliği algılayabilmekle ilgili bu farklılıktan ötürü, mevcut çalışmada KC koşulunun katılımcılarının, cinsiyetçi deneyimler ile karşılaşmanın yarattığı rahatsızlığı cinsiyetçiliğin kaynağına atfetmeleri, Dardenne ve arkadaşlarının çalışmasında ise KC koşulunun katılımcıların aynı rahatsızlığı kendi benliklerine atfetmiş olmaları mümkündür. Mevcut çalışmada KC koşulundaki kadınların performansının kontrol grubundan farklılaşmamış olması, bu kadınların istenmeyen düşünceler ile ilgili bilişsel bir yük taşımamasından kaynaklanıyor olabilir.

İki araştırmada cinsiyetçiliğe maruz kalma ve bilişsel performans arasındaki ilişkinin neden böylesine farklı bulunduğu getirilebilecek açıklamaların ikincisi, çalışmaların yürütüldüğü kültürler ile ilgilidir. Tehdit ve engellenmişlik durumunda farklı kültürlerden gelen kişilerin gösterdiği tepkisellik düzeyi birbirinden farklılaşmaktadır (Miron ve Brehm 2006). Literatürde, bireyci kültürlerde yaşayan kişilerin bireysel kimliklerine yönelik tehdit karşısında daha hassas oldukları; kolektivist kültürlerde

yaşayan bireylerin ise sosyal kimliklerini hedef alan tehdit öğeleri karşısında daha duyarlı olduklarını gösteren bulgular mevcuttur (Örn. Jonas ve ark. 2009). Türkiye ve Belçika bu boyut üzerinden karşılaştırıldığında, Türkiye daha kolektivist, Belçika ise daha bireyci olarak değerlendirilir (Phalet ve Claeys 1993). Dolayısıyla, bu iki farklı kültürden gelen kadınların karşılaştıkları cinsiyetçilik deneyimine birbirinden farklı tepkiler göstermeleri şaşırtıcı değildir. Bireysel hedeflerden ziyade grubun hedeflerine öncelik veren Türkiye gibi kolektivist yapıdaki toplumlarda yaşayan kadınların grup kimliklerini tehdit eden cinsiyetçilik deneyimine, Belçika gibi bireyci kültürlerdeki kadınlara kıyasla daha duyarlı olmaları ve bu deneyim sonrasında daha yüksek düzeyde tepkisellik göstermeleri mümkündür. Mevcut araştırmanın sonuçlarının Dardenne ve arkadaşlarınınkinden farklılaşmasının bir başka sebebi ise daha teknik olabilir. Belki de, araştırmalarda bilişsel performans ölçümü için kullanılan testlerin birbirinden farklı olması, sonuçlardaki farklılığa yol açmıştır.

Dardenne ve arkadaşlarının çalışması ile mevcut çalışma, kadınların cinsiyetle özdeşleşme düzeylerine ilişkin bulguları açısından da farklılık göstermektedir. Dardenne ve arkadaşlarının araştırmasında DC, sadece kadın kimliği ile düşük düzeyde özdeşleşen katılımcıların bilişsel performansını olumsuz etkilemiştir. Araştırmacılar bu sonuçları, cinsiyetle özdeşleşme düzeyinin ayrımcılığın hedefi olan kadınlar için koruyucu bir işlevi olduğu şeklinde yorumlamıştır. Mevcut araştırmanın her iki deneyinden gelen bulgularda ise cinsiyetle özdeşleşme düzeyinin cinsiyetçiliğin ardından kadınların testlerde sergiledikleri performans ile ilişkili olmadığı görülmüştür. Öte yandan, ikinci deneyden gelen bulgular, cinsiyetle özdeşleşme düzeyinin farklı bir süreçte önemli bir etmen olabileceğine işaret etmiştir: Özdeşleşme düzeyi, kadınların ayrımcılık deneyimi ardından hangi duyguları hissedeceklerini etkileyen bir faktördür. Her bir deney koşulunda yer alan kadınların rapor ettikleri duygular ayrı ayrı incelendiğinde, kontrol grubundaki kadınlarda cinsiyetle özdeşleşme düzeyi yükseldikçe huzur, güven ve mutluluk gibi olumlu duyguların arttığı bulunmuştur. Bu bulgudan hareketle, cinsiyetle özdeşleşme düzeyi, cinsiyetçi öğeler içermeyen bağlamlarda, kadınların olumlu duygular deneyimlemesini kolaylaştıran bir faktör olduğu söylenebilir. KC'ye maruz kalan kadınlara bakıldığında ise, cinsiyetle özdeşleşme ve duygular arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülür. Özdeşleşme, kadınların olumlu duygular hissetmeleri ile ilgili olsa da korumacı tutumlar karşısında bu ilişki ortadan kalkmıştır. DC ile karşılaşan kadınlarda ise cinsiyetle özdeşleşme, olumsuz duygularla ilişkili bir değişken olarak ortaya çıkar. Ayrıntılı incelendiğinde, DC'nin ardından cinsiyetle özdeşleşme düzeyi yüksek olan kadınların yaşadığı huzursuzluk hissi azalırken, bu kadınların deneyimlediği aşağılanma hissini arttırdığı anlaşılmıştır. Bu duyguların her ikisi de olumsuz olmakla beraber, duyguların kaynakları ve yol açtığı sonuçlar birbirinden farklılaşabilir. Dışsal kaynaklı bir his olan aşağılanma, genellikle çevreden birilerinin takındığı bir tutum ya da sergilediği bir davranış sonucunda ortaya çıkar (Fernández ve ark. 2015). Fakat huzursuzluk hissini daha içsel süreçlerle ilgili olabileceği ve bu his deneyimlendiğinde duygunun neye veya kime atfedileceğinin daha belirsiz olabileceği düşünülebilir. Dolayısıyla, kaynağı belirgin olmayan huzursuzluk hissini daha engelleyici; nedeni kolay fark edilen aşağılanma hissini ise daha motive edici olabileceğini beklemek mümkündür. Özdeşleşme düzeyi ve deneyimlenen duygular hakkında elde edilen tüm bu bulgular özetlendiğinde, özdeşleşme düzeyinin cinsiyetçiliğin ardından kadınların gösterdiği bilişsel performansla doğrudan ilişkili olmadığı; fakat performansla etki edebilecek bazı duyguların deneyimlenmesi ile bir ölçüde ilişkili olduğu söylenebilir.

Mevcut araştırmanın tartışmaya değer diğer bazı bulguları, cinsiyetçilik ile bilişsel performans arasındaki ilişkide bazı değişkenlerin düzenleyici ve aracı rolüne ilişkindir. Araştırma kapsamında yürütülen her iki çalışmada KC ve DC test performansları üzerindeki etkisinde, katılımcıların benlik saygısı ve cinsiyetle özdeşleşme düzeylerinin düzenleyici rolü incelenmiştir. Bulgular, ne benlik saygısı ne de cinsiyetle özdeşleşme düzeyinin bu süreçte düzenleyici bir etkisi olmadığına işaret etmiştir. Benlik saygısı ile ilgili beklentilerle tutarlı olmayan sonuçların deney düzeneğinden kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Katılımcıların, ilk kısmını işe alım provası olarak gördükleri bu çalışmada, daha olumlu bir başvuran görünümü çizebilmek adına ölçek maddelerini yanlış bir şekilde doldurması, beklenen etkinin ortaya çıkmasının önünde bir engel olabilir. Cinsiyetle özdeşleşme düzeyi ile ilgili analizlerde, cinsiyetçiliğe maruz kalma ve test performansı arasındaki ilişkiye özdeşleşme düzeyinin düzenleyici herhangi bir etkisi olmadığı ortaya çıkmış, öte yandan, kadınların cinsiyetçiliğin ardından deneyimlediği duygular üzerinde cinsiyetle özdeşleşmenin önemli bir rolü olduğu anlaşılmıştır. İkinci çalışmanın sonuçlarında görüldüğü üzere, kadınların karşılaştıkları cinsiyetçilik sonrasında hangi duyguları hissettiği cinsiyet grupları ile ne ölçüde özdeşleştiklerine bağlıdır.

KC ve DC'ye maruz kalmanın, kadınların BP düzeyleri üzerindeki etkilerine dair önceki çalışmalar, cinsiyetçiliğin etkilerini yalnızca tek bir bilişsel test üzerinden ele almış ve KC'ye maruz kalmanın, kadınların performansını azalttığına işaret etmiştir (Örn. Dardenne ve ark. 2007). Bu çalışmalarda göz önünde tutulmayan nokta, cinsiyetçiliğin tüm bilişsel becerileri aynı şekilde etkilemiyor olma ihtimalidir. Her iki deneyden elde edilen sonuçlarda tam da bu ihtimal gerçekleşmiş, katılımcıların yer aldığı deney grubunun BP üzerindeki etkisinin testin içeriğine bağlı olduğu anlaşılmıştır. Araştırma bulgularına göre, deney gruplarının sergilediği sayısal performans birbirinden anlamlı düzeyde farklılaşmazken, sözel testte gruplar arasında anlamlı ölçüde bir farklılık görülmüştür. Özetlemek gerekirse, mevcut çalışmadan elde edilen kritik sonuçlardan birisi, cinsiyetçiliğin performans üzerindeki etkisinin ne tür bir cinsiyetçiliğe maruz kalındığına göre değişmesi ve bu değişimin öfke temelli tepki yaklaşımını destekleyecek yönde olması, ikincisi ise söz konusu etkinin bilişsel testin içeriğine bağlı olmasıdır.

Düşmanca cinsiyetçi ifadelerin öfke duygusu aracılığıyla sözel performansı arttırdığını gösteren mevcut çalışmadan üretilen bulguların, kadınların cinsiyetçiliğin olumsuz etkilerinden nasıl korunabileceğine ilişkin geliştirilebilecek düşünce ve davranışlar noktasında faydalı bilgiler sunduğu düşünülmektedir. Literatürde, cinsiyetçi tutum ve ifadelerin hedefi olmanın kadınların depresyon, kaygı (Borgogna ve Aita 2020) ve öz yeterlilik (Jones ve ark. 2014) gibi süreçler üzerinden psikolojik iyi oluşlarını olumsuz etkilediği kolaylıkla görülmektedir. Buradan elde edilen bulgular ise cinsiyetçiliğin olumsuz etkilerinden korunmanın bir yolunun kadınların kendilerinden şüphe etmektense, cinsiyetçi tutum ve davranışı fark etmek ve ayrımcılığın sorumluluğunu o davranışın sahibine yüklemek olabileceğini göstermesi açısından kıymetlidir. Ayrımcı tutumların farkına varmak bu tutumların olumsuz etkilerinden korunmak için yeterli olmasa da gereklidir.

Mevcut çalışmanın hem birinci hem de ikinci deneyinde bazı sınırlılıklar söz konusudur. İlk deneyin en önemli sınırlılıkları örneklem sayısının az olması ve verilerin yalnızca Sosyoloji Bölümünde eğitim alan katılımcılardan toplanmasıdır. İkinci deney ile birinci deneyde gözlenen sınırlılıklar giderilmeye çalışılmış, bu çalışmada farklı bölümlerde eğitim alan daha büyük örneklemden veri toplanmıştır. İkinci deneyde temsil

edilebilirliği arttırmak adına farklı bölümlerden öğrencilere ulaşılsa da verilerin büyük çoğunluğu yine sözel bölümlerdeki öğrencilerden toplanmıştır. Sayısal ve sözel test performansının sonuç değişkeni olarak incelendiği bu çalışmada, verilerin farklı alanlarda eğitim alan öğrencilerden dengeli bir şekilde toplanmaması, araştırmanın önemli sınırlılıklarından biridir. İleride yapılacak çalışmalarda verilerin hem sayısal hem de sözel bölümlerde eğitim gören katılımcılardan dengeli bir şekilde toplanması faydalı olabilir.

Sonuç

Araştırmanın tüm bu sınırlılıkları ile birlikte alanyazına önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir. KC ve DC ile ilgili Türkiye’de yapılan önceki çalışmaların çoğu ilişkisel çalışmalardır ve bu araştırmalarda genel olarak, ayrımcı tutumları benimsemiş olmanın hangi süreçlerle ilişkili olduğuna dair değerli bulgular elde edilmiştir (Örn. Sakallı-Uğurlu ve Glick, 2003, Sakallı-Uğurlu ve Ulu 2003). Bu çalışmanın Türkiye bağlamındaki önceki araştırmalardan farkı, konunun deneysel bir araştırma deseni üzerinden incelenmesidir. Cinsiyetçiliğin kadınların sözel ve sayısal performansına etkilerinin ortaya konup hangi süreçlerin bu etkiyi yaratmış olabileceğine dair daha önce Avrupa örnekleminde sınınan görüşlerin Türkiye örnekleminde incelenmesinin ulusal alanyazına katkı sağladığı düşünülmektedir. Ayrıca, bu çalışmayı temel alınan araştırmalardan ayıran belirgin bir yön, cinsiyetçiliğin bilişsel performans üzerindeki etkilerinin iki farklı alanda incelenmesidir. Cinsiyetçiliğin kadınlar üzerindeki etkisinin performans alanına bağlı olduğu sonucunun her iki çalışmadan gelen bulgularda yinelenmesi önemlidir. Ayrıca, KC ve DC’nin bilişsel performans üzerindeki etkisinin incelendiği mevcut çalışmada duygular ve motivasyon düzeyi gibi farklı süreçler bir araya getirilerek durumun geniş bir perspektiften incelenmesi sağlanmıştır. Tüm bu özellikleriyle, çalışmanın alanda yapılacak araştırmalara önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Balkis M, Duru E (2010) Akademik erteleme eğilimi, akademik başarı ilişkisinde genel ve performans benlik saygısının rolü. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 27:159-170.
- Barreto M, Ellemers N (2005) The burden of benevolent sexism: How it contributes to the maintenance of gender inequalities. Eur J Soc Psychol, 35:633-642.
- Becker JC, Wright SC (2011) Yet another dark side of chivalry: Benevolent sexism undermines and hostile sexism motivates collective action for social change. J Pers Soc Psychol, 101:62-77.
- Bodenhausen GV, Sheppard LA, Kramer GP (1994) Negative affect and social judgment: The differential impact of anger and sadness. Eur J Soc Psychol, 24:45-62.
- Bohner G, Ahlborn K, Steiner R (2010) How sexy are sexist men? Women’s perception of male response profiles in the Ambivalent Sexism Inventory. Sex Roles, 62:568-582.
- Borgogna NC, Aita SL (2020) Are sexist beliefs related to mental health problems?. Soc Sci J, 1-15.
- Bosson JK, Pintel EC, Vandello JA (2010) The emotional impact of ambivalent sexism: Forecasts versus real experiences. Sex Roles, 62:520-531.
- Brannon L (2010) Gender: Psychological Perspectives, 6th ed. New York, Routledge.
- Burgess KD (2013) The effect of hostile and benevolent sexism on women’s cardiovascular reactivity to and recovery from a laboratory stressor (Master Thesis). Florida, University of South Florida.
- Connelly K, Heesacker M (2012) Why is benevolent sexism appealing? Associations with system justification and life satisfaction. Psychol Women Q, 36:432-443.

- Corning AF (2002) Self-esteem as a moderator between perceived discrimination and psychological distress among women. *J Couns Psychol*, 49:117-126.
- Dardenne B, Dumont M, Bollier T (2007) Insidious dangers of benevolent sexism: consequences for women's performance. *J Pers Soc Psychol*, 93:764-779.
- Dumont M, Sarlet M, Dardenne B (2010) Be too kind to a woman, she'll feel incompetent: Benevolent sexism shifts self-construal and autobiographical memories toward incompetence. *Sex Roles*, 62:545-553.
- Faul F, Erdfelder E, Lang A, Buchner A (2007) G*Power 3: A flexible statistical power analysis program for the social, behavioral, and biomedical sciences. *Behav Res*, 39:175-191.
- Fernández S, Saguy T, Halperin E (2015) The paradox of humiliation: The acceptance of an unjust devaluation of the self. *Pers Soc Psychol Bull*, 41:976-988.
- Frijda NH, Kuipers P, Ter Schure E (1989) Relations among emotion, appraisal, and emotional action readiness. *J Pers Soc Psychol*, 57:212-228.
- Glick P, Fiske ST (1996) The ambivalent sexism inventory: Differentiating hostile and benevolent sexism. *J Pers Soc Psychol*, 70:491-512.
- Glick P, Fiske ST, Mladinic A, Saiz JL, Abrams D, Masser B et al. (2000) Beyond prejudice as simple antipathy: Hostile and benevolent sexism across cultures. *J Pers Soc Psychol*, 79:763-775.
- Günsoy C (2011) Linguistic gender bias as a result of uncertainty: The moderating roles of group identification and sociostructural variables (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi.
- Hamilton HR, DeHart T (2020) Cheers to equality! Both hostile and benevolent sexism predict increases in college women's alcohol consumption. *Sex Roles*, 83:675-684.
- Hayes AF (2013) *Introduction to Mediation, Moderation, and Conditional Process Analysis: A Regression-Based Approach*. New York, Guilford Publications.
- Heatherton TF, Polivy J (1991) Development and validation of a scale for measuring state self-esteem. *J Pers Soc Psychol*, 60:895-910.
- Jonas E, Graupmann V, Kayser DN, Zanna M, Traut-Mattausch E, Frey D (2009) Culture, self, and the emergence of reactance: Is there a "universal" freedom?. *J Exp Soc Psychol*, 45:1068-1080.
- Jones K, Stewart K, King E, Morgan WB, Gilrane V, Hylton K (2014) Negative consequence of benevolent sexism on efficacy and performance. *Gend Manag*, 29:171-189.
- Kilianski SE, Rudman LA (1998) Wanting it both ways: Do women approve of benevolent sexism? *Sex Roles*, 39:333-352.
- Luhtanen R, Crocker J (1992) A collective self-esteem scale: Self-evaluation of one's social identity. *Pers Soc Psychol Bull*, 18:302-318.
- McCoy SK, Major B (2003) Group identification moderates emotional responses to perceived prejudice. *Pers Soc Psychol Bull*, 29:1005-1017.
- Miron AM, Brehm JW (2006) Reactance theory-40 years later. *Zeitschrift für Sozialpsychologie*, 37:9-18.
- Moradi B, Subich LM (2004) Examining the moderating role of self-esteem in the link between experiences of perceived sexist events and psychological distress. *J Couns Psychol*, 51:50-56.
- Phalet K, Claeys W (1993) A comparative study of Turkish and Belgian youth. *J Cross Cult Psychol*, 24:319-343.
- Rosenberg M (1965) *Society and the Adolescent Self-Image*. Princeton University Press.
- Sakallı-Uğurlu N (2010) Ambivalent sexism, gender, and major as predictors of Turkish college students' attitudes toward women and men's atypical educational choices. *Sex Roles*, 62:427-437.
- Sakallı-Uğurlu N, Glick P (2003) Ambivalent sexism and attitudes toward women who engage in premarital sex in Turkey. *J Sex Res*, 40:296-302.
- Sakallı-Uğurlu N, Ulu S (2003) Evlilikte kadına yönelik şiddete ilişkin tutumlar: Çelişik duygulu cinsiyetçilik, yaş, eğitim ve gelir düzeyinin etkileri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 6:53-65.
- Schmader T (2002) Gender identification moderates stereotype threat effects on women's math performance. *J Exp Soc Psychol*, 38:194-201.
- Schmader T, Johns M (2003) Converging evidence that stereotype threat reduces working memory capacity. *J Pers Soc Psychol*, 85:440-452.

- Schwarz N (1990) Situated cognition and the wisdom of feelings: Cognitive tuning. In *The Wisdom in Feeling*, (Eds LF Barrett, P Salovey):144-166. New York, Guilford Press.
- Swim JK, Hyers LL, Cohen LL, Ferguson MJ (2001) Everyday sexism: Evidence for its incidence, nature, and psychological impact from three daily diary studies. *J Soc Issues*, 57:31-53.
- Thacker RA (1992) A descriptive study of behavioral responses of sexual harassment targets: Implications for control theory. *Empl Responsib Rights J*, 5:155-171.
- World Economic Forum (2018) The Global Gender Gap Report. <https://www.weforum.org/reports/the-global-gender-gap-report-2018> (Accessed 10.01.2021).
- Yumşak Ş (2004) Görme ve ortopedik engelli ergenlerin özsaygı düzeyleri ile kendilerine yönelik toplumsal tutumları algılamalarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Yüksek lisans tezi). Ankara, Ankara Üniversitesi.
- Zawadzki MJ, Danube CL, Shields SA (2012) How to talk about gender inequity in the workplace: Using WAGES as an experiential learning tool to reduce reactance and promote self-efficacy. *Sex Roles*, 67:605-616.

Yazarların Katkıları: Yazarlar çalışmaya önemli bir bilimsel katkı sağladıklarını ve makalenin hazırlanmasında veya gözden geçirilmesinde yardımcı olduklarını kabul etmişlerdir.

Danışman Değerlendirmesi: Dış bağımsız

Etik Onay: Araştırma için ODTÜ Uygulamalı Etik Araştırma Merkezi İnsan Araştırmaları Komitesinden onay alınmıştır. Tüm katılımcılar aydınlatılmış onam vermişlerdir.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir

Yazarın Notu: Bu makale ilk yazarın ikinci yazarın danışmanlığında yaptığı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Bu makalenin içeriği, 5-7 Eylül 2016 tarihlerinde İzmir'de gerçekleştirilen 19. Ulusal Psikoloji Kongresi'nde poster bildiri olarak sunulmuştur.

Authors Contributions. Authors attest that they have made an important scientific contribution to the study and have assisted with the drafting or revising of the manuscript.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Ethical Approval: Ethical approval was obtained from the METU Applied Ethics Research Center Human Research Committee for the study. All participants gave informed consent.

Conflict of Interest: No conflict of interest was declared by the authors.

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.

Authors Note: This article was produced from the master thesis of the first author under the supervision of the second author. The content of this article was presented as a poster presentation at the 19th National Psychology Congress held in Izmir on 5-7 September 2016.